

5.

DISSERTATIO JURIDICA
DE
EO, QVOD JUSTUM EST
CIRCA
CAMPANAS,

Quam

DEO T. O. M. ADNUENTE,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. PHILIPPO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDEN-
BURGICO, AC DUCATUS MAGDEB. GUBER-
NATORE, RELIQUA,

In Illustri Academia Fridericiana

PRÆSIDE

JACOBO FRIDERICO LUDOVICI,
J. U. D. P. P. ET FACULT. JURID.

ASSESSORE,

Ad d. APRILIS MDCCIIIX.

Publico Eruditorum examini
submittit

JOHANNES MICHAEL Schenweder/
NORIMBERGENSIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

DISSERTATIONIS JURIDICÆ
DE
EO, QVOD JUSTUM EST
CIRCA CAMPANAS

CAPUT I.
ORIGINEM JURIS CIRCA CAMPANAS
RECENSET.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

Descriptio Campana §. I. Methodus dicendorum §. II. De inventore Campanarum & in specie de Paulino §. III. De are Campana & veterum pelvi, signo, lebeta, are, aramenta, codone & cinnabulo §. IV. An Sabinianus campana invenierit? §. V. Quando campana primum ad usum sacrum adhibita? §. VI. & VII. Distinctius, de orientali & occidentali ecclesia §. VIII. Modus convocandi homines in primitiva ecclesia §. IX. Singularia de Moscovitarum campanis & de modo illas pulsandi §. X. Turca campanis non utuntur neque Christianis in Turcico imperio degentibus usum earum permittunt §. XI. Ratio Durandi, quare campana ad usus sacros adhibita §. XII. Comparatio campanarum cum sacerdotibus ejusdem Durandi §. XIII. Origo consecrationis & benedictionis campanarum incerta §. XIV. An illa consecratio recte dicatur Raptismus? §. XV. Forma & modus consecrationis campanarum recensetur §. XVI. Campanis baptizatis nomina imponuntur, cujus

rei diversa exempla adducuntur, §. XVII. Varia inscriptiones iisdem inscribuntur §. XVIII. Compatres adhibentur. Litera invitatoria ad suscipiendum munus compatris in baptismo campana alicujus §. XIX. Exemplum, ubi Archiepiscopus ipse campanam baptizavit. Alias Suffraganei hoc communiter expediunt, §. XX. An Abbates Campanis benedicere possint? §. XXI. Evangelici hunc pseudo-baptismum rejiciunt §. XXII. Finis campanarum diversus. Convocatio ad sacra §. XXIII. Ad preces. Campanaria preces, earumque origo §. XXIV. Campana usus in elevatione sacrificii Missae. Wandel-Blöckgen §. XXV. In delatione viatici, sive corporis Domini ad infirmos §. XXVI. In tempestatibus, ad eas dispellendas. Dispositio Articularum generalium Saxoniorum de hac re §. XXVII. Pulsatio campanarum ad celebranda pratensa miracula. Exemplum de Moscovitia, §. XXVIII. Usus campanarum in funerum deductione & quando aliquis moritur §. XXIX. Campana per singulas horas Canonicas sonantur. Nec non ad divina officia die & nocte. Mystica interpretatio Durandi §. XXX. Campanas quondam ipsi sacerdotes pulsarunt. Campanarii licerati, Clokemanni, §. XXXI. Campana silent tempore interdicti. Excommunicatio ipsa vero fit pulsatis campanis, §. XXXII. Campana silent in tribus diebus, quibus Christus in sepulchro fuit, usque ad sabbatum sanctum. Quanam Campana in sabbato sancto primum pulsanda? §. XXXIII. Investitura Presbyterorum per funem campana. Pulsatio campanarum in receptione Episcoporum & Abbatum. Convocatio capituli per campanam, §. XXXIV. Campanae pulsantur in adventu Regum, atque Principum & in aliis diebus letitiae, §. XXXV. In Zingarorum persecutione §. XXXVI. nec non raptorum atque depraedorum §. XXXVII. Tempore exortu incendii. Inscriptio campana, det Seyer & Blocke, quae hic Hale habetur, §. XXXVIII. Die Thor-Blöcke. Hujus usus aliquando interdicitur, §. XXXIX. Campana pulsantur sub initium & finem nundinarum sollemnum, §. XL. Convocatio Universitatis per campanam. Sireger-Üeding. Campana haurialis. Citatio Cartesi per campanam à Voetio facta, §. XLI. Campanarum pulsatio in receptione Legatorum solenni, Exemplum de Moscovitia.

vitis. §. XLII. Campana usus ad convocandos pisces §. XLIII. Campana pulsatur in cessione bonorum & super Bancaruptoribus. §. XLIV. Schand. Glocke. Nola à delinquentibus gestari solita §. XLV. Usus campanæ in constitutione judicii criminalis §. XLVI. Materia, ex qua campana regulariter conficiuntur. Campana argentea. Miracula à campanis edita. §. XLVII. Campana ex Proceribus Hispania confecta. §. XLVIII. Campana butyracea §. XLIX. Campana lapidea. Urinatoria. §. L. Squilla, cymbalum, nola, nolula seu campana dupla, campana, signum, §. LI. Campana juris Parochialis signum. Monachis campanas habere quondam non concessum. Abusus bodiernus. Campana Monachorum fracta & perforata. §. LII. Lis inter Humiliatos & alios, quis prior debeat pulsare matutinum. §. LIII. Campanarium, campanile. Gallus gallinaceus in summitate campanilis. Presbyter Gallus Dni. §. LIV. Campana maxima & præ aliis insignes §. LV.

§. I.

Campana, notum instrumentum. Ita Calvinus & Schar dius in Lexicis suis Juridicis circa descriptionem campanæ procedunt & mox filum abrumpunt. Nec male, nostro judicio. In rebus enim in vulgus notis operosæ descriptiones non requiruntur, dum quotidie in sensus incurrunt & ex tactu atque visu melius, quam ex circumscriptionibus cognoscuntur. Interim, si quis qualemqualem ad minimum definitionem ad necessitatem Dissertationis spectare putat, campanam describimus, quod sit vas aliquod æneum ut plurimum in turribus aliisque editioribus ædificiis collocatum, quod hominibus convocandis regulariter infervit. Dicimus: *regulariter*. Descriptiones enim ab eo desumere moris est, quod ut plurimum fieri consuevit. Exceptiones ex infra dicendis facile subungi poterunt. Ænigma interim fere sapiunt, quæ habet Nicolaus Reusnerus:

*Os mihi semper hians & pendens, ferrea lingua est:
Vox est nulla, nisi prodita verberibus.*

Diether. in *Contin. Thes. Besold. voc. Glocken.*

§. II.

Hiscæ præmissis methodus dicendorum in præsen-
ti capite hæc erit, ut *primo* inquiramus, quo tempore cam-
panæ inventæ & ad usum præcipue ecclesiasticum adhibitæ
fuerint, *deinde* vero superaddamus, in quem finem hoc fa-
ctum, quales effectus Campanis apud Pontificios tributi, &
quidnam Protestantæ hac de re statuunt. Admiscemus in-
terim subinde alias quoque observationes, quæ ad illus-
trationem materiæ aliquid contribuere videbuntur.

§. III.

Quo tempore inventæ sint campanæ? de eo apud scri-
ptores certi quid non reperitur. Nonnulli inventionem
tribuunt *Paulino*, Episcopo Ecclesiæ *Nolanæ* in Provincia Ita-
lica *Campania* circa A. C. 400. & inde simul denominationem
Campanæ & *Nolanæ* derivant, v. Guido Pancirollus *rerum me-
morab. l. 2. tit. 9.* Angelus Roccha in *Comm. de Campanis c. 1.*
Verum ab hac opinione plurimi recedunt eandemque vulga-
ribus erroribus adscribunt. In specie verò Cardinalis, Io-
hannes Bonæ *rer. liturg. lib. 1. c. 22. §. 3.* illam ex hoc fundamen-
to rejicit, quod nemo veterum Patrum, qui tamen res Paulini
accuratissime profecuti, hanc memorabilem ejus inventio-
nem laudaverit, vel attigerit: item, quod ipse Paulinus *Epist. 12.
ad Severum* conditam à se Basilicam & singulas ejus partes de-
scribat, nullam tamen campanarum, sive turris campanariæ
mentionem faciat, cum alia nihilominus minora ædificia ex-
acte commemoret; denique, quod Alcuinus, Amalarius &
Walfridus Strabo de Paulino plane sileant, cum tamen hi de
campanis earumque usu in Ecclesiis egerint & quarto seculo
post Paulinum temporibus Caroli M. & Ludovici Pii clarue-
rint, add. Salmuth in *not. ad Panciroll. d. l. 2. tit. . ab init.* Du
Fresne

Fresne in *Glossar. voc. campana* & plurimi alii Auctores apud Gonzalez Tellez ad c. 10. X. de *privil. num. 5.*

§. IV.

Illud interim non plane negant Scriptorēs, quod forsā Campanæ ex ære campano (unde *campanum æs*, item *campanum* simpliciter pro Campana, du Fresne *voc. campana*) magis sonoræ redditur, vel in Campania grandiores fieri ceperint, Casp. Calvōr *Ritual. Eccles. Part. 2. Sect. 1. c. 8. §. 3.* & sic novum nomen ab illa provincia nactæ fuerint, ubi veteres *pelvis, signi, lebetis, æris, æramenti, codonis & tintinnabuli* vocibus quondam utebantur, Bona d. c. 22. §. 4. adeo ut campanæ & nolæ vocabulum recentius, res ipsa vero antiquissima sit, prout usum tintinnabulorum apud Græcos veteres aliosque populos viguisse ostendit Salmuth ad *Panciroll. loc. alleg.* Pertinent huc, quæ habet Joh. Jac. Hoffmannus in *Lex univers. voc. Campana*, quamvis, inquit, apud Ovidium, Martialem, Tibullum, Statium, Manilium, Græcos item veteres *tintinnabula* reperiantur & *pelves*, etiam *æra strepitantia* in eadem sæpe munia, ubi hodie campanis utimur; non adducar tamen, addit, ut ingentes campanarum nostrarum moles eis seculis excogitatas censeam. Novum enim nomen novum prædicat artificium. Hæc de Paulino & inventione Campanarum ipsi attributa.

§. V.

Alii *Sabinianum* Pontificem, qui Gregorio M. successit, inventorem campanarum perhibent, a qua sententia stant Polydor. Virgilius in *lib. de inventione rerum*, & Onuphrius Panvinius in *epitome Summorum Pontificum*, neque etiam Joh. Bapt. Casalius de *veteribus sacris Christianorum ritibus* c. 43. ab eadem alienus esse videtur. Verum & hanc opinionem rejiciunt alii phures. Anastasius, inquit, Bona *cit. c. 22. §. 3.* in Sabiniani vita nihil de Campanis ab eo inventis dicit, nec scio, à quo hoc didicerint Panvinius & Polydorus. Originem erroris inde profluxisse existimat Hoff-

Hoffmannus *loc. cit.* quia Sabinianus horas Canonicas primus campanæ sonitu distinxisse fertur, unde intulerunt, eum quoque primum campanas invenisse, quæ tamen consequentia admodum vacillat, add. du Fresne in *Glossario Voc. Campana*.

§. VI.

De primo itaque campanarum inventore nihil certi reperire potuimus. Transimus nunc ad quæstionem: *quisnam campanas primus ad usum ecclesiarum applicaverit, & quo tempore hoc factum?* Apud Romanos quidem Augustum tintinnabula ad januas poni solita primum in editiori loco ædis Jovis Capitolini posuisse, apud Svetonium in *August. c. 9.* legitur, v. Speidel. in *Spec. Voc. Glocken.* sed quod ecclesias Christianorum attinet, Sabinianum hoc fecisse iterum asserunt nonnulli, ut Petrarcha & Panvinius apud Henr. Linckium *de juribus templorum cap. 8. n. 32.* E contrario Stephano II. hoc attribuere videtur Flodoardus *de Pontific. Romanis in Stephano II. dum dicit.*

Aere tubas fuso attollit, quibus agmina plebis

Admoneat laudes & vota referre Tonanti,

du Fresne *loc. cit.* Omnia & hæc incerta esse pronunciat Cardinalis Bonarer. *liturg. l. i. c. 22. §. 2.* Ergo quoque de tempore, quo campanæ ad usum ecclesiasticum applicata, nihil apodictice asseri potest. Interim conjecturas scriptorum paucis adducere liceat,

§. VII.

Hieronymus Magius *de tintinnabulis c. 2. existimat,* campanas tunc Ecclesiarum turribus impositas, cum Ethnicorum Principum odia adversus Christianos jam satis refrixissent; verum enim vero sub Imperatoribus Ethnicis nulla templa nullasque turres habuerunt Christiani & per consequens etiam de campanis vix cogitarunt. Equidem Gallienus Imperator publica sacrorum exercitia in coemeteriis concessit; ast Christiani tunc solum *Oratoria* construxerunt

runt & injuriæ aeris depellendæ causa exigua ædificia in coe-
meteriis ædificarunt, quæ *Fabricæ* dicta sunt. Imo Diocle-
tianus illa Oratoria mox solo æquanda curavit, Eusebius *lib. 8.*
Hist. Eccles. c. 2. unde Basilicæ à Christianis demum sub Maxi-
mino fabricari cœptæ & sub Constantino M. ad perfectionem
perductæ fuerunt, Linck *de jur. templor. c. 3. n. 34.* Ne tamen
existimes, ac si tunc statim quoque campanas ad convocandum
cœtum adhibuerint Christiani, quo videtur inclinare Bona
d. c. 22. §. 4. ostendit enim Linckius *c. 8. n. 27.* quod adhuc post
Constantini tempora Christiani hominibus, sive cursoribus
usi, ad conventus indicendos & sonitum ligni (de quo post
§. IX.) ad convocandos fideles adhibuerint.

§. IIX.

Quid ergò? In Ecclesia *occidentali* tintinnabulorum
usum præcipue seculo quinto invaluisse opinantur; in *ori-
entalibus* Ecclesiis autem ante medium seculi noni ærea ista
instrumenta in usu sacrorum vix inveniri dicunt. Hinc Ba-
ronius *tom. 10. annal. ad A. C. 865.* ex Historiæ Venetæ scripto-
ribus refert, Ursum Patritiatum, Venetiarum Ducem, pri-
mum omnium dono misisse duodecim mirificæ artis & valde
sonoras campanas Michaeli Imperatori, qui eas in turri ad
S. Sophiam Constantinopoli extructa collocavit, Joh. Bapt.
Casalius *de veteribus sacris Christianorum ritibus c. 43.* Bo-
na *rer. liturgicar. l. 1. c. 22. §. 2.* du Fresne in *Glossario voc.*
campana, qui tamen pro A. 865. ponit A. 874. Plura loca huc
pertinentia reperiuntur apud Hoffmannum in *Lex. univers.*
voc. Campana.

§. IX.

In primitiva igitur eaque pressa ecclesia diversus
plane modus convocandi cœtum ab hodierno fuit. Lincki-
us *de jur. templor. cap. 8. n. 23.* asserit, christianos vel solo pie-
tatis, aut religionis studio ad statas horarias preces convenis-
se, vel in præcedenti solennitate subsecuturæ congregatio-
nis edoctos, vel per internuncium, quem *Cursorem* voca-
runt,

runt ad sacra convocatos fuisse. Nonnulli quidem, inter quos Amalarius Fortunatus de *Eccles. offic. c. 21.* convocationem per Ionitum lignorum (quæ *semanteria*, sive *chirosemantia* dicuntur, manibus tenentur & malleo ligneo diverberantur, sacerdotibus Græcis olim adhiberi solita, Léo Allatius in *Diff. de recentiorum Græcorum templis*, Bona d. c. 22. §. 2.) factam esse autumat; verum sine fundamentum, cum hac de re nullam prorsus vetus reperiatur monumentum literis consignatum, nec ratio tristissimorum temporum talem per plateas strepitum tulerit, alias enim omnium Gentilium aures & oculos in se convertissent prisci christiani; Speidelius in *Specul. Voc. Glocken*. Linck d. c. 8. n. 25. Caspar. Calvör in *ritual. Eccles. Part 2. Sect. 1. cap. 8. §. 2.*

§. X.

Hodie itaque per ante dicta campanæ, tam in orientali, quam occidentali Ecclesia & sic apud christianos in universum ferè ad usum ecclesiasticum aliumve adhiberi consueverunt. De Moscovitis in specie Adam Olearius in *Descript. Itin. Moscovit. & Pers. l. 3. c. 27. in fin.* sequentia refert: An den Kirchen haben sie viel / bisweilen fünf oder sechs Glocken hangen / derer grössste nicht über 2. Centner / aber weit drunter / mit welchen sie zur Kirchen / und wann der Pope im Messe halten den Kelch auffhebt / läuten. Es seynd in Moscov wegen Vielheit der Kirchen und Capellen etliche Tausend Glocken / welche umb die Zeit ihres Gottesdienstes so mancherley Gellang und Thön machen / daß / wer es nicht gewöhnet / mit Verwunderung anhören muß. Eine Person kan drey oder vier Glocken regieren. Dann sie binden die Stricke nicht an die Glocken / sondern an die Knöppel / und fassen einen mit der Hand / den andern mit dem Ellenbogen / und bewegen eines umbs ander / halten auch im Läuten einen gewissen Schlag. Das Geläute halten sie vor ein nothwendiges Ding zu ihrem Gottesdienste / und vermeynen / daß derselbe ohne das Klingeln unvollkommen geschehe.

§. XI.

Turta è contrario campanis non utuntur, sed sacerdotes eorum stans diei & noctis horis in turribus prod-euntes omnipotentis Dei nomen, *Alla, Alla,* (vel *Allach Hechher*, i. e. Deus verus unus, Diether. *in continuat. thes. Besold. voc. Glocken* /) voce stentoria inclamant, hominesque hoc pacto, ut nos campanis solemus, ad templa convocant, Hoffmann *lex. univers. voc. campana & turris*, Calvör *in ritual. P. i. lib. 2. sect. 3. c. 18. §. 7. & P. 2. sect. 1. c. 7. §. II.* Idem quoque campanarum usum non permittunt christianis, qui sub eorum ditione vivunt, Casalius *de veter. sacr. Christ. rit. c. 43.* Causam ex Gabriele Sionita & Joh. Esronita *in lib. de nonnull. oriental. urb. cap. 6.* hanc adducit Diether. *in addit. ad thes. pract. Besoldi Voc. Glocken.* Cum ad campanarum signum, inquit, collecti Christiani Moslemannos aliquando invasissent, clademque ipsis ingentem intulissent, postea omnibus illis regionibus campanarum usum interdixerunt, quas in suum Dominium & potestatem Moslemanni redegerunt, solis Maronitis exceptis, qui campanis etiamnum hodie utuntur. Facit huc forsitan, quod Hildebrandus *de sacr. publ. primit. eccles. c. 3. circa fin. & ex eo Linckius de jurib. templor. cap. 8. n. 26.* adducit, Græcis & Jacobitis cum reliquis Christianis Hierosolimis degentibus adhuc lignorum (de quibus §. IX.) usum vice campanarum esse.

§. XII.

Rationem quod attinet, quare campanæ à Christianis ad usum sacrum præcipue adhibitæ, pontificii eam deducunt à tubis Hebræorum, quibus populus Israeliticus convocari solebat, *v. Num. 10. v. 2. seqq.* ad quem locum provocant Albin. *de divin. offic. lib. 1. c. 16. & Walafridus Strabo de reb. eccles. c. 5.* Campanæ, inquit Guil. Durandus *in ration. divin. offic. l. 1. c. 4. n. 3.* significant tubas argenteas, quibus in V. T. populus ad sacrificandum accersebatur. Quemadmodum enim vigiles in castris tubis: sic & ecclesiarum ministri

fri campanarum sonitu se excitant, ut contra insidiantem diabolum pernoctent: signa igitur nostra ænea, addit, soniora sunt tubis veteris Legis, quia tunc notus erat Deus in Judæa tantum, nunc verò in omni terra. Argumentum sane longe petitum.

§. XIII.

Idem Durandus *loc. cit. n. 4. campanas comparat sacerdotibus*, & hoc in eo præfiguratum esse dicit, quod Dominus præceperit Mosi, ut faceret vestem S. Pontifici, habentem LXX. tintinabula. *Vas Campanæ* juxta ipsum os prædicatoris designat: *duritia metalli* fortitudinem in mente prædicatoris: *Plectrum* sive *ferrum*, quod interius ex utraque parte feriens sonum reddit, Doctoris linguam: *Percussio ipsa* denotat, quod prædicator primum debet per correctionem in se, ut vitia, ferire: *vinculum, quo plectrum va-* *si conjungitur*, est moderatio, quâ lingua temperatur. *Lignum, in quo campana pendet*, lignum Dominicæ crucis ipsi denotat: *instrumenta, quibus lignum affixum est*, oracula sunt Prophetarum: *ligaturam ferream, quâ campana ligno conjungitur*, charitatem prædicatoris denotare dicit, *cavillam* autem *ligno affixam, qua mediante campana pulsatur*, rectam prædicatoris mentem. *Funis ab illa pendens*, humilitas prædicatoris ipsi est. Plurima hujus farinæ alia habet à *num. 4. usque ad n. 9.* quæ singula maximo abusu locorum S. Scripturæ illustrantur. Sed hæc speciminis loco recensuisse sufficiat, quis enim omnia & singula hominis somnia repereret? add. Casalius *de vet. sacr. Christ. rit. c. 43.*

§. XIV.

Postquam ita Campanæ primario ad usum ecclesiasticum applicatæ, ex superstitione seculi quoque ipsarum benedictio & consecratio introducta fuit. Autorem hujus ritus Johannem XIII Pontificem communiter faciunt, quippe de quo refertur, quod A. 968. primariam Lateranensis Ecclesiæ Campanam ritibus sacris adhibitis Deo consecravit ipsique Jo-

NANNIS nomen indiderit, v. Casalius *cit. c. 43.* quam
 opinionem quoque amplectitur Linck. *de jur. templor. t. 8. n.*
 34. Verum Cardinalis Bona *rer. liturgicar. l. 1. c. 22. §. 7.*
 hunc benedicendi usum multo antiquiorem esse, illudque
 ex Ritualibus libris integro seculo ante Johannem XII. con-
 scriptis palam fieri dicit, quippe in quibus formula benedi-
 cendi & ungenti campanas reperiatur hoc præfixo titulo:
Ad signum Ecclesie benedicendum. Quicquid hujus sit, tem-
 pus primæ benedictionis, ut pleraque hujus generis alia, in-
 certum est, res ipsa interim etiam ex hodierna Pontificio-
 rum observantia satis certa. Edidit peculiarem tractatum Petr.
 Paul. Vergerius *de aquæ benedictæ & campanæ baptizatiæ o-*
rigine, quem tamen inspicere nobis non licuit, v. Diether.
ad Besold. voc. Clocten.

§. XV.

Benedictio ista & consecratio *baptismi* nomine commu-
 niter insigniri solet. Equidem Casalius *d. c. 43. erroribus vult-*
gi pro arbitrio vocibus utentis hoc adscribit, *heterodoxis*
 autem tribuit Bellarminus *de Rom. Pontif. l. 4. c. 12.* item Ema-
 nuel Gonzalez Tellez *ad c. 10. X. de privileg. n. 5. inf.* Verum
 ex loco, quem adducit Linckius *d. cap. 8. num. 38.* clare appa-
 ret, quod ipse Imperator Maximilianus I. & Status Imperii
 in centum Gravaminibus coram Legato Pontificio in Comi-
 tiis Noribergæ A. 1522. propositis voce *baptismi* usi & de cam-
 panarum baptizatiōe graviter conquesti fuerint. Imo jam
 antea in *Capitulari Caroli M. A. 787. c. 18.* CLOCCAS (hoc
 enim vocabulum germanicum seculo octavo pro campanis et-
 iam in latina lingua usurpari coeptum, Calvbr *d. P. 2. sect. 1. t.*
8. §. 3. inf. du Fresne voc. Clocca) *baptizari* prohibitum, sed
 parum aut nihil effectum. Rem itaque sequentem in mo-
 dum explicat citatus du Fresne *in glossar. voc. Campanas ba-*
ptizari, scilicet scriptores benedictionem *Baptismi* nomine
 indigitare solere, non quod revera campanæ baptizentur *et*
baptismo, quæ remissa peccatorum confertur, sed quia præci-
 pue

pae, quæ in puerorum baptismo observantur ceremoniæ, in iis benedicendis peragantur : unde non tam baptismus, quam baptismi signum, seu symbolum, iis confertur. Verum hæc subtilis distinctio superstitionem Pontificiorum & abusum baptismi, aut ejus signi, parum excusare videtur.

§. XVI.

Forma & modus consecrationis aut baptismi hæc est: Campanæ lavantur aqua cum Trinitatis invocatione, hoc modo: Consecratur & sancti + ficetur Domino signum istud. In nomine Pa + tris & Fi + lii & Spiritus + Sancti. Pax tibi. Deinde cbrismate, (quod hæc est oleum infirmorum, quo etiam in extrema unctione utuntur Pontificii, Linck. ad Decretal. tit. de consecrat. eccles. §. 8.) sale & sputo inunctæ linteo speciali forma absterguntur. Exorcisatur autem sal, ad expellendum ex campana inimicum, ut & aqua, ut omnium pravorum spirituum nequitiam ejiciat, v. Hoffmannus in lex. univers. voc. Campana, Calvör d. Cap. 8 §. 6. Preces etiam pro excitanda in fidelibus ad sacra convocandis devotione profunduntur, v. Pontificale Romanum A. 1520. Venetiis editum J. 2. de benedict. Campan. Gerhard, in loc. de Baptismo §. 166. apud Linckium d. c. 8. n. 39.

§. XVII.

Prout parvulis baptizatis, ita quoque Campanis peculiaris nomina imponuntur, præcipue sancti alicujus, sive ut Campana baptizata à ceteris proprio velut nomine distinguatur, sive quia ad pietatem magis conducere arbitrati sunt primi hujus ritus institutores, si voce alicujus sancti plebs ad ecclesiam convocari diceretur, judice Cardin. Bona rer. liturg. l. 1. c. 22. §. 7. Sic A. 1521. Campanæ majori in Ecclesia Hallensi Cathedrali (quæ postea A. 1541. Magdeburgum delata) nomen Susannæ impositum, Gottfr. Olearius in Halygraphia part. post. ad A. 1521. & 1541. p. 236. & 253. Erfürtenfis vocatur Gloriosa, quia honori gloriosæ Virginis Mariæ dedicata, v. Athanasius Kircherus in sua Musurgia Tom. I. lib.

VI. c. 2. & ex eo Calvör d. c. 8. §. 7. alii tamen & huic Susannæ nomen tribuunt, Olearius cit. Halygr. ad A. 1497. p. 215. Papa Johannes XIII. campanæ, quam ipse baptizavit, nomen Johannis dedit v. supra §. XIV. Halæ A. 1484. campana in turri, quæ vocatur der blaue Thurm / collocata ad ædes D. Gertrudis, (ita enim templum eo tempore vocabatur) O-sannæ nomen accepit, Olearius in Halygr. ad d. A. 1484. Neque vero Sanctorum Sanctarumque solum; sed & modo nomina virorum, v. g. Roberti, Bartholomæi & Bettelini, Turketuli & Betwini, item Gutlaci, &c. modo foeminarum, v. g. Petronellæ, Begæ & Pegæ, &c. nomina illis indita, Hoffmann Lex Univerf. Voc. Campana, ubi loca ex Helgauldo & Ingulfo. Sic Autor der Europ. Fama Part. 2. p. 159. refert: Unlångst (A. 1702.) wohnete der Dauphin nebst der Prinsessin von Conti der Andacht bey / als die Glocke bey den Caspucinern zu Meudon getauffet wurde / und ertheilte er derselben den Nahmen: Louyse Anne. Noribergæ Campana aliqua in turri ad ædes S. Sebaldi benedicta vocatur, Diether in addis. ad Besold. voc. Glock.

§. XIII.

Præterea variaz inscriptiones in Campanis communiter inveniuntur. Vulgatissima est ex gloss. extravag. de offic. Custod. c. 1.

*Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum,
Defunctos plero, nimum fugo, festaque honoro.*

Vel:

Dum trabor, audite! voco vos ad sacra, venite!

Campana Erfurtenfis in parergis ornamentis parte superiore lilia, inferiore folia quercina duodecim circulis intersepta præfert cum hac inscriptione: *Laudo Patronos, cano gloriosa, fulgur arcens & demones malignos, sacra templis à populo sonanda carmine pulso*, Calvör d. cap. 8. §. 7. De nonnullis nostris Hallensibus Campanis sequentia memoriæ prodita reperimus in Olearii Halygraphia ad A. 1480. p. 209.

In diesem Jahr ist die grosse Glocke auff dem rothen Thurm/
(so im diametro 4. Ellen/ in der circumferenz 12. Ellen hat/
und in 130. Centner schwer gehalten wird) mit dieser Inscription:

Anno Domini M CCCC LXXX. mit der Hülffe Gottes
tes und in der Ehr unser lieben Frauen/

Und ferner darauff gegen Mittag ein Crucifix-Bild sammt Maria
und Johanne/ gegen Morgen und Abend vier Bilder der
heiligen Jungfrauen und Märterinnen/ jede mit einer Krone/
Schwerdt/ Kreuz/ 2c. auch zwischen jedem Wort der Inscriptio
ein sonderlich klein Bildnis von Adam und Eva/ 2c. und
dann ein schön Laub-Werck und Kranz umb die ganze Glocke
gegossen worden. Pauli post ad A. 1484. p. 211. Ist die grosse
Glocke zu St. Gertraudten (auff dem blauen Thurm hangend)
etwa von 80. Centnern/ mit einem Kreuz/ Nahmen IHS und
folgendem Vers gegossen worden:

*Osanna sonna, dira tonitrua fuga,
Sis plebi salva, annorum macie fusa.*

Anno Domini M CCCC LXXXIV.

Porro p. 179. Im Jahr 1420. ist die Glocke auff St. Gertraudten (iezo blauen) Thurm gegen Mitternacht gegossen worden/ mit einem Crucifix-Bilde/ dabey St. Johannis und Mariä/ samt eines andern Weibes (etwa St. Gertraudten) Bildnis/ mit einer Kirchen und folgenden Inscriptio:

A. Domini M CCCC XX in vigilia Johannis
Baptistæ est completum hoc opus.

O Rex gloriæ veni.

Im Jahr 1422. ist die grössere Glocke zu St. Moritz gegossen worden/ mit folgender Schrift/ darinnen die Jahr-Zahl enthalten:

ConsoLor VIVa, fLeo MortVa, peLLo noCIVa.

De alia Campana, welche vom neuen Werck durch das Dom-Capitul auff Magdeburg verschaffet und in der Dom-Thürn einen auffgehäncket worden/ so auch Susanna geheissen/ ad A. 1533. p. 244. hæc inscriptio adducitur:

*En ego campana, nunquam denuncio vana,
Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum.*

In Campana Suidnicensi in Silesia hæc reperiuntur:

Adres divinas populo pia classica canto,

Fulmina discutio, funera ploro pia,

Diether. in addit. ad Besold. voc. Glocken. Memini etiam, me
in aliqua campana hæc legisse:

*Ave Maria, gratia plena, benedicta tu in mulieribus,
v. infra §. XXVII.*

Sed quis omnia illa recenseret. Sufficiant ergo, quæ addu-
ximus.

§. XIX.

Redimus ad baptismum. Quemadmodum verò in ba-
ptismo parvulorum certi *Compates* adhibentur: ita idem mos
intuitu campanarum observatur. Imperator Maximilianus I
& Status Imperii apud Linckium (v. *suprà* §. XV.) hac de
re ita conqueruntur: *innumeri plerumque adhibentur com-
pates, præcipue verò, qui fortuna pollent exorantur, qui
baptizationis tempore funem, qua campana religata est, tan-
guam ac suffraganeo præcinente omnes pariter respondent ac
campane nomen ingeminans, vesteque nova campana indui-
tur, inde ad sumtuosa propratur convivio, quibus præci-
pue compates, ut eò largius munera offerant, adhibentur,
nec non Suffraganei & eorum Capellani cum multis aliis mi-
nistris regaliter pascuntur. Exemplar literarum invitato-
riorum ad actum baptizationis exhibet Joh. Christoph. Olea-
rius in Syntagm. rer. Thuringic. p. 364. seq. Tenor hic est:*

*Unsere freundliche Dienste zuvor/ Ehrsame/ Weise Herren.
Wir sind willens/ wills Gott/ Unsere Glocken auff den Son-
tag Exaltationis S. Crucis nächstkommende/ nach Ordnung der
H. Christlichen Kirchen/ zu weihen und tauffen zu lassen; Ist
Unser gütliche Bitte/ wollet auff vermeldete Zeit umb Gottes
wissen bey Uns sambt andern guten Freunden erscheinen/ und
Groß-Pathe mit seyn. Wollet den Lohn von dem allmächtigen*

Gotte und dem Patrono S. Sixto und der H. Jungfrauen S. Julianen nehmen. So wollen wirs willig gerne verdienen. Datum Sonntag nach Agidii A. 1516. (zu Klein Bargel in Ehlingen)

Curt und Claus Dithum von Eckstett/
sambt den Altar-Leuthen.

Denen Ehrsamten / Weissen / Bürgermeistern zu Tenzstedt/
Unsere besonders günstigen Förderern.

Huc faciunt quoque, quæ in Gottfr. Olearii *Halygraph. p. 236.* habentur: Im Jahr 1521. ward die grosse Glocke (Suffanna genandt / (v. supra §. XVII.) im Dom zu Halle / von 170. Centnern auff dem Juden Kirchhofe gegossen / vom Erzbischoff Alberto selbst getaufft / und der Rath zu Senattero gebethen / welcher vier aus seinem Mittel geschickt und 50. Gulden verehrt.

§. XX.

Habes hic exemplum, quod ipse *Archiepiscopus campanam* baptizaverit, vel eidem benedixerit. *Alias vero Suffraganei hunc actum communiter exercuerunt. Merentur iterum verba ex centum Gravaminibus Maximiliani & Statutum, (v. §. preced. ab init.) ut adponantur. Suffraganei exco-gitaverunt, ut solum ipsi & nullus alius sacerdos Laicis campanas baptizent. Credunt deinde simpliciores ita affirmantibus suffraganeis, tales campanas baptizatas pellere Demones & tempestates. - - Suffraganeo mercedem persolvere necesse est, quam illi munusculum vocare solent: inde evenit, ut aliquando etiam in parvis villis centum floreni in tali absumentur & expendantur baptizazione, quæ res non solum superstitiosa, sed etiam Christianæ religioni contraria, ac simpliciorum seductio & mera est exactio: veruntamen Episcopi, ut suffraganeos vel vilissimos oberare possint mercede, talia & adhuc absurdiora tolerant. Concluditur tandem: Res itaque tam nefanda & illicita merito aboleri debet.*

bet. Ceterum si conuacere vocatur, ut campanæ consecrentur, conueniens erit, ut talis consecratio per unumquemque fiat sacerdotem, quemadmodum cum aqua benedicta, sale, herbis & similibus fieri solet, idque absque pretio & expensa Laicorum, ne populus simplex ita seducatur & damno afficiatur, nec non avaritiæ detestanda præsumptio evitetur.

§. XXI.

Inuenimus etiam super hac quæstione disceptatum fuisse: *An Abbates campanis benedicere possint?* Communiter eam negant; adeo, ut neque Episcopus hoc concedere queat ratione inunctionis olei sacri, quæ videtur esse ordinis episcopalis, Anton. Gometz *l. 1. par. resol. in. cas. 3. Covarruv. in repet. c. quanto. de consuet.* Arnold. de Reyger *in thes. jur. voc. Abbas. in addit. num. 4.* ea autem, quæ sunt ordinis, ad solum Episcopum spectant secundum jus Canonicum, Lancellott. *Inst. jur. canon. l. 1. tit. 2. §. 5.* & sic alteri demandari nequeunt, *c. aqua 9. X. de consecrat. eccles. vel altar.* Hoc tamen videntur concedere DD. quod Abbates campanis *proprietarum ecclesiarum* benedicere possint, Marius Antonius Maceratenf. *lib. 1. resol. fin. casu 3.* & ex eo Diether. *in addit. ad Besold. thes. voc. Glöcken* ibi: *benedictio campanarum est ordinis episcopalis & ideo non spectat ad Abbates præter usum suarum ecclesiarum.* Cum his convenire videntur, quæ ex Riccio adducit Reyger *d. l.* verbis: *idque etiam* (quod Episcopus Abbati benedictionem concedere non possit) *verum esse in calicibus corporalibus & vestibus alterius loci, quam proprii monasterii.*

§. XXII.

Quemadmodum vero Maximilianus Imperator & Status Imperii detestabilem superstitionem baptismi Campanarum jam olim agnoverunt, *v. §. XX.* ita Evangelici illum pseudo-baptismum multo magis rejiciunt, quia, ut alia taceamus, profanationem nominis divini involvit. Apud nos ergo sufficit consensus ejus, qui jura episcopalia exercet, Patroni

tamen consensu & Paroecianorum præcitu non exclusâ. Et cum labor compositionis periculosus sit, merito preces pro feliciori successu adhibentur: ipsi quoque campanæ memoriæ gratia inscriptio additur; ut de ea posteris constare possit, Linck. *de jur. templor. c. 8. num. 41. & 42.* Ita postquam Campana major in turri Mauritianæ Hallensî A. 1662. de novo fusa fuisset, *Serenissimi Administratoris, Consulum regentium, Templi Mauritianî Præpositorum & Octovirorum, Verbi Ministrorum, Benefactorum & artificum*, à quibus fusa, nomina eidem inscripta fuerunt, hisce versiculis, à superstitione alienis, adjectis:

Convocat ad templi meletemata publica catum

Mauritium, & plangis funeris exequias,

▼ Olearii *Halygraph. p. 484.* ubi etiam, nec non *p. 498.* de alio casu dicitur, daß von dem Pastore der Kirchen eine solenne Stöcken-Predigt gehalten und publiciret worden.

§. XXIII.

Videamus nunc porro de *fine*, propter quem campanæ inventæ & ad publicum usum adhibitæ fuerunt, ubi tamen multa iterum occurrent, quæ superstitionem Pontificiam supplantant & proinde ab Evangelicis non agnoscuntur, aut ad minimum agnoscî non debent. Iritium faciemus de *Uso sacro*. Campanæ æris, sive Campanæ effectus præcipuus est, ut certiores fiant *de tempore fideles, quo in Ecclesiâ ad sacra convenire debeant*, Catalius *de veter. sacr. Christianor. ritib. c. 43.* unde dicitur *signum campanæ*, Gonzalez Tellez *tom. 5. ad c. 23. X. de homicid. n. 2.* Hoc nullam superstitionem involvit, sed ubi hic mos semel receptus est, ibi retineri potest. Illud saltem cavendum, ne nimii sumtus in campanas impendantur, sed ut paucissimis contenti simus & potius egenorum necessitati succurramus. *Qua hora interim campanæ pulsandæ*, hoc universaliter determinari nequit, quis mores locorum variant. In *Ordinat. Eccles. Ducat. Magdeb. c. 6. §. 9.* dicitur: *In den Städten an den dreyen Haupt-Festen solle des ersten*

ersten Tages frühe umb vier Uhr zur Metten geldutet werden/
cap. 10. §. 14. verò habetur, daß die Küster auff den Dörffern
 der Stunde zum Kirchenluden bey dem Pfarrer sich erkundt-
 gen sollen. In urbibus communiter hoc statis horis ante &
 post meridiem fit.

§. XXIV.

Pertinet huc, quod campana certis horis *signum ad pre-*
ces dari solet, unde *Campanarie preces*, apud nos die Vets
 Glocke. Huic consuetudini juxta Linckium *de jurib. tem-*
plor. c. 8. n. 50. Papa Gregorius IX. occasionem dedisse vide-
 tur. Cum enim inter ipsum & Fridericum II. Imperatorem
 varia intercederent certamina, in hisce turbis instituit, ut
 certis horis dato campanæ signo in templis *Salve Regina* ca-
 neretur & beata virgo ad pulsum Campanæ invocaretur,
 quemadmodum & *campanulas & nolas Missæ primus addi-*
dit, ut populus audito illo sono in genua procumberet, teste
 Alberto Cranzio. Tandem, pergit, A. C. 1457. Calixtus III.
 (post captam à Turcis Constantinopolim A. 1453.) me-
 ridianam campanæ pulsum angelica salutatione honorandum
 fecit, hocque modo campanariæ preces introductæ sunt,
 quæ etiam sequestratis abusibus apud nos frequentantur, non
 solum singulis diebus, sed in his terris præcipue etiam *diebus*
penitentialibus, quando finita concione Verbi Minister or-
 rat: Unser Vater / conf. Hildebrand *de precib. vet. Christian.*
c. 2. lib. 39. Calvør *in ritual. P. 2. Sect. 2. c. 4.* In *Recess. Imp. de*
A. 1567. §. 37. it. de A. 1598. §. 46. hac de re ita disponitur: Daß
 täglich in Städten / Flecken / Märkten und Dörffern zu Mit-
 tags-Zeiten eine Glocke geldutet / das Volck von den Sankeln
 unterlassen und vermahnet werden solle / zur selbigen Zeit / wie
 auch sonst / Gott den allmächtigen umb Sieg und Überwindung
 gegen den Erbfeind / auch Abwendung Gottes gerechten Zorns
 und vorstehender grausamen Staff mit herzlichher Andacht an-
 zuruffen und zu bitten / conf. Gonzal. Tellez *ad c. 1. X. de effie.*
custod.

§. XXV.

Porro hucrefertur apud Pontificios campanæ pulsatio, dum fit elevatio in sacrificio Missæ. Audiamus hac de re Card. Bonamrer. *liturg. l. 2. c. 13. §. 2.* De campana pulsanda, inquit, dum fit elevatio in sacrificio Missæ extat statutum. Guilelmi Parisiensis episcopi *tom. 7. Concilior. Binii p. 1. c. 14.* ubi ita: *sicut alias statutum fuit in celebratione Missarum, quando corpus Christi elevatur, in elevatione ipsa vel paulo ante campana pulsetur, ut sic mentes fidelium ad orationem excitentur.* Et Ivo Carnotensis, qui eodem tempore vixit, ejus ritus meminit *epist. 142.* qua gratias agit Matildi, Anglorum Reginae, ob campanas, quas dederat Ecclesie B. Virginis, quarum sonitu renovari ait in cordibus fidelium ipsius Reginae memoriam, tunc præsertim, *quando illa salutaris hostia pro nobis redimendis in ara crucis oblata per novis sacerdotum ministros in Domini mensa quotidie consecratur.* Viguit ergo hæc pia (judice Bona) consuetudo in Gallia initio seculi XII. In Germania introducta fuit sequenti seculo à Guidone Cardinali, qui prius fuerat Abbas Cistercii, cum Legatus Apostolicæ sedis Coloniam missus esset ad confirmandam Ottonis Imperatoris electionem. Quo vero tempore in Italia aliisque regionibus hic mos incepit, incertum est. Quemadmodum vero ipsa elevatio hunc finem habet, ut sacramentum adoretur *propter dogma Transsubstantionis*, de quo multa apud Calvör *in rituali ecclesiastico Part. 1. lib. 2. sect. 2. cap. 57. §. 6. seqq.* ita negari etiam non potest, pulsationem campanæ ad promovendam illam superstitionem adhibitam fuisse, unde ad scandalum tollendum mos ille merito abrogandus esset, qui in nonnullis Saxonie Civitatibus adhuc viget, ubi scilicet eò tempore, quo verba institutionis recitanda, campanula signum datur, quam campanulam vulgus *das Wandel-Glöckchen* vocari consuevit, v. Exc. J. S. Strykius *in Diss. de jure Sabbathi Cap. 4. num. 218.*

§. XXVI.

Sonatur etiam Campana apud Pontificios, *quando viaticum, sive corpus Domini ad infirmos deferretur*, Gonz. Tellez *ad c. 1. de offic. custod. tom. 1.* unde tunc obviam venientes in genua procumbere, interdum etiam viaticum illud usque ad eum locum, quò deferretur, comitari solent, qua occasione multa diffidia orta esse novimus, quia scilicet Pontificij similem cultum etiam ab Evangelicis obviam venientibus exigunt, hi autem talem præstare recusant. Idem evenire solet in *Processionibus*, in quibus similiter campanæ pulsantur, ut dæmones timentes fugiant. Timent enim hi autore Guil. Durando in *ration. divin. offic. l. 1. c. 4. num. 14.* auditis tubis Ecclesiæ militantis, scilicet campanis, sicut aliquis tyrannus timet audiens in terra sua tubas alicujus potentis Regis inimici sui. Ratio Pontificiorum sine dubio à consecratione campanarum petita est.

§. XXVII.

Et hæc etiam est causa, ita pergit Durandus *num. 15.* quare *Ecclesio videns concitari tempestatem campanas pulsat*, scilicet, ut Dæmones tubas æterni Regis, id est Campanas audientes, territi fugiant & à tempestatum concitatione quiescant. Et paulo ante *num. 2.* dicit, pulsari & benedici campanam, ut per illius tactum & sonitum fideles invicem invitentur ad præmium, & crescat in eis devotio fidei, fruges mentes & corpora credentium serventur: *procul pellantur hostiles exercitus & omnes insidia, inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, infestaque tonitrua & ventorum flamina suspendantur, spiritus procellarum & verea potestates prostrantur: & ut hoc audientes confugiant ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium, ante sanctæ crucis vexillum, cui flectitur omne genu, &c. sicut hæc singula in benedictionibus campanæ habentur.* Casalius *lib. sæpe cit. c. 43.* eadem habet, & quia, inquit, turbines & æris agitationes à Dæmonibus commoventur, propterea
ver-

verba sacra apponuntur supra hujusmodi campanas, nempe: *Ave Maria, gratia plena*, sive etiam, *verbum caro factum est*, quæ tremenda sunt Dæmonibus, v. Henr. Arnoldus Stockletus *de campanarum usu*; apud Diether. *Contin. Besoldi voc. Glocken*. Cum verò hæc omnia maximam superstitionem sapiant, hinc in *Art. general. Saxon. art. 39.* optime ita dispositum: *Sonderlich aber soll das abergläubisch und abgöttische Wetterläuten / (der Ursach die Glocken im Pabstthum mitlästerlichem Mißbrauch der Stiftung Christi getaufft werden / daß sie die Krafft haben sollen / den Hagel und schädliche Wetter abzuwenden /) wo das noch im Gebrauch / abgeschaffet und nicht gestattet / dagegen aber das Volk zur Buß und Christlichem eifferigen Gebeth vermahnet werden / dadurch des Zorn Gottes gestillet und solche Wogen abgewendet werden mögen.* Nihilominus tamen in Marchia & Pomerania adhuc in multis locis ille modus sonandi campanas obtinet, sub pretextu, ac si per sonum campanarum *ex naturalibus causis* nubes dispellantur & per consequens tempestas mitigetur, v. *les diverses leçons de Pierre Messie chap. 9.* unde alibi etiam *vormours bellica explodens*; sed origo revera ex Papisimo est & experientia testatur, usum naturalem pulsationis campanarum tali tempore si non nullum, tamen admodum exiguum esse. De usu campanarum *adversus magicas incantationes* apud Gentiles v. Salmuth *ad Panciroll. de reb. memor. l. 2. tit. 9.*

§. XXIIII.

Interdum quoque campanas pulsatas fuisse legimus, *ad celebranda miracula à Sanctis*, prout creditum, *edita*. Exemplum habet Adam Olearius *in Itinerar. Moscovit. Persic. lib. 3. cap. 27.* Narrat siquidem de quodam Sancto, cui nomen *Sudarworetz Philipp*, ex veteri eaque nobili familia *Collitziou*, quod etiam post mortem ipsius cadaver ejusdem multa miracula ediderit, & addit: *Und wenn ein solch Wunderwerk vorgegangen / v. g. quod alicui visus, auditus, &c. restitutus fuerit, hat man allezeit die grosse Glocke dazu geläutet / selbige ist / per-*

pergit, zu Anfangs in der Woche wol vier oder fünf mahl gehört worden / numehr aber soll man von ihm nicht mehr so viel Wunders hören / weil / wie sie sagen / die Leute / so bey dessen Anfunfft fromm waren / wieder gottlos geworden und nicht mehr mit so starkem Glauben zu ihm kommen. Sie sagen er soll noch iezo unverweset liegen unter einem Tuche / welches aber niemand auffheben muß.

§. XXIX.

Porro aliquo moriente campanæ pulsari solent, (Lacanes Rege defuncto lebetes vice campanarum complodere solebant, Salmuth *ad Pancir. de reb. memor. l. 2. tit. 9.*) idque juxta Durandum *in oration. divin. offic. l. 1. c. 4. num. 13.* eum in finem, ut populus hoc audiens oret pro illo, pro muliere quidem his pulsandum, pro viro autem ter, quod mystica ratione illustrat, add. Calanus *cit. c. 43.* Solet etiam apud nos, cum quis expiravit, signum campanis Ecclesie publicitus edi, a libi quidem *ante funeris deducionem* (quod aliquibi in Pomerania & vicinis locis vocant die *Geißelstochen*) alibi *dux funus ducitur*, alibi *utraque vice*, idque præsertim in Principum Magnatumque funeribus, v. *infra Cap. III. §. III. seqq.* Pontificiorum compulsatio ex *Gentilismo* primum habet, ubi æra compulsabantur *ad avertenda spectra & Demonum ludibria* & hinc etiam in Synodo Dordracena *c. 47.* decretum, quod ex eadem causa compulsationes campanarum tempore sepulture defunctorum omnino tolli debeant. Nos interim hunc morem propterea solum in exequiis retinemus, non ut populus hoc audiens pro defuncto oret; sed ut vel indicetur funus, vel ut convocentur Nolarum sonitu homines ad funus deducendum; Calvör *in ritual. Eccles. Part. II. l. 3. sect. 1. cap. 18.*

§. XXX.

Sic etiam Custos *per singulas horas Canonicas* signum ex consensu Archidiaconi sonare tenetur, *c. 2. X. de offic. cust.* cujus instituti Sabinianum Pontificem Autorem faciunt, v.

supra §. V. Et juxta Durandum *cit. l. 1. c. 4. n. 9. ad divina officia* per XII. diei horas campanæ duodecies pulsantur. In nocturnis communiter *ter* pulsantur. Primo cum squilla, quæ significat Paulum acute prædicantem: secunda pulsatio significat Barnabam sibi associatum: tertia innuit, quod Judæis repellentibus verbum Dei Apostoli convertant se ad gentes *ib. n. 10. Nocturnis officiis finitis* campanæ pulsantur & Te Deum laudamus alta voce cantatur, ad notandum, quod manifestè & mirificè ecclesia tempore gratiæ laudat Deum. Item compulsatio campanarum *convocationem vicinarum* representat, factam à muliere propter Drachmam repertam. Ita ineptit noster Durandus *lib. 5. c. 3. n. 30. & 31.*

§. XXXI

Signum verò, sive campanam pulsare (præcipue ad usus sacros, de quibus hætenus) antiquitus ad sacerdotes pertinebat, cum primis in cathedralibus Ecclesiis, Calvör *P. 2. sect. 1. c. 8. §. 5.* unde in Capitularibus Caroli M. *l. 6. c. 168.* statuitur, ut sacerdotes signa tangant horis Canonicis. Vocabantur propterea *Clocmanns vel Clokemanni* à Cloca, vel Clocca, v. supra §. XV. du Fresne *in Glossar. voc. Campana & Campanarius.* Huc referri potest, quod in Synodo Colonienfi *A. 1300. can. 7.* statutum, ne campanarii assumantur, nisi literati, qui in defectu respondentis ad altare cum commissis lineis assistant in Missis deservientes Presbytero, ne ministrator careat socio sibi respondente, *Id. d. l.* Idcirco etiam Ordo Romanus & antiqua Ritualia, itemque Concil. IV. Carthaginense materiam ostiariatus in sola clavium traditione constituunt, nulla hæbita mentione pulsationis campanæ, quia hoc ad ejus officium non pertinebat. At hodie officium ostiarii est, quem decet superpelliceo (vel camisia) indutum esse, dum signa pulsat, quia munus sui ordinis exercet, Card. Bona *rer. riturg. l. 1. c. 22. §. 7.* Apud nos promiscuæ ferme turbæ demandatur campanarum pulsatio, v. Calvör *loc. cit.*

§. XXXII.

Antequam ad alios usus campanarum progrediamur, notandum adhuc est, *quod campanæ interdum flectant, id est, ad usum sacrum adhiberi nequeant.* Fit hoc præcipue *tempore interdicti*, ex ratione, quam pro more suo suppeditat Durandus *l. i. c. 4. n. 15.* quia sæpe ob delictum subditorum impeditur lingua prædicatorum juxta illud Prophetæ: *Linguam suam adherere faciam palato tuo, quia domus, i. e. populus, exasperans, id est, inobediens est.* Et quidem campanarum pulsatio tempore interdicti adeo prohibita est, ut et si concedatur alicui divina officia celebrare, semper tamen campanarum pulsatio excipiat, *c. quod in te. de penitens.* Ergo tunc tabula, tuba aut cursor (v. supra §. IX.) debent Canonici convocari ad horas Canonicas, Eman. Gonz. Tellez *ad c. 5. X. de consuet. lit. h. num. 8. tom. 1.* Hinc in literis excommunicationis contra Ludovicum Bavarum aliosque propter jam antea excommunicatam Civitatem Francofurtanam ad Oderam directis à Papa Clemente VI. Anno M C C C L, quas exhibet Illustris Strykius *in not. ad B. Brunnemanni Jus Ecclesiæ. l. 2. c. 19. §. 12. verb. Tyrannis hæc fuit, p. 767.* modo dictus Papa quam maxime conqueritur & tanquam contraventionem excommunicationis allegat, *quod diebus & festivitibus Nativitatis, Pasche Dominica, Pentecostarum & assumptionis B. Marie Virginis pulsetur campanis.* Discimus vero simul ex eodem Diplomate *p. 762. quod ipsa excommunicatio pulsatis campanis fieri soleat, in verbis: & quemlibet eorum tanquam excommunicatum & excommunicatos in omnibus artibus evitare - - & ab omnibus legitimis actibus remotos & à Christi fidelibus artibus evitandos singulis diebus Dominicis PULSATIS CAMPANIS & candelis extinctis per vos vel alios in vestris Ecclesiis & Diocesi nunciaretis, v. omninò Joh. Sel. denus de Synedriis & Præfecturis Juridicis veterum Ebræorum lib. 1. cap. 10. unde dicitur: maledici nolâ, libro & candelâ.*

§. XXXIII.

Hoc campanarum silentium ex delicto profluebat. Alias vero campanæ etiam silent *in tribus diebus, quibus Christus fuit in sepulchro*, quia tunc siluerant Apostoli & Prædicatores & alii, qui per campanas intelliguntur, juxta Durandum *l. 6. c. 72. n. 3. & 5.* & tunc interim lignorum fonitus (de quo supra §. IX. qui vocatur *Radschen / Diether. in Contin. Besold. Voc. Glocken.*) adhibetur, Gonz. Tellez *ad c. 10. X. de privil. num. 5.* Dietherr. *loc. cit. Sabbatho sancto* autem, quando dicitur angelicus cantus, *Gloria in excelsis*, tunc campanæ etiam concrepant, quæ hactenus fuere mutæ, quia ipsis Angelis chorus exultat personanti melodia, Durandus *l. 6. c. 85. n. 3.* interim ut debitus honor Ecclesiæ matriæ sive cathedrali reddatur, decrevit *Concilium Lateranense sess. II. tom. 5. Concil.* quod tam ipsi fratres, quam Clerici seculares, etiam super hoc Apostolicæ sedis privilegio muniti, *die sabbathi sancti* majoris hebdomadæ antequam campana cathedralis sive matriæ ecclesiæ pulsaverit, campanas in Ecclesiis pulsare minime possint & quod contra facientes penam 100. ducatorum incurere debeant, Casalius *c. 43.* Porro citatus Durandus *l. 1. c. 4. n. 12.* dicit, sed paululum obscure, quod *in tota septuagesima* in diebus profestis non debeat compulsari, nec depulsari, sed impulsari, id est simpliciter pulsari ad horas diæ matutinas. In Dominicis vero, addit, & solennibus diebus, prout in aliis temporibus compulsatur, ut dormientes & ebriosos excitent, ne ultra modum dormiant

§. XXXIV.

Jam alii adhuc fines recensendi sunt, quibus campanæ inserviunt. *Presbyteri*, qui alicui Ecclesiæ incardinantur, *per funem campanæ investiuntur*, Gonzalez Tellez *tom. 5. ad c. 10. X. de privil. n. 7.* Sic *in receptione Episcoporum & Abbatum* & cum possessionem apprehendunt per inthronizationem, pulsantur campanæ, *c. in causa. X. de caus. possess.* Inde Innocentius *l. 1. regist. epist. 297.* ait, ruptos fuisse funes cam-

panarum, ne Prælatuſ Flaviniensis ad Eccleſiam duceretur, Tellez *ad c. 32. X. de Elect. & elect. pot. n. 4.* Sic idem *ad c. 30. d. t. n. 6.* usu receptum apud omnes esse dicit, ut capitulum congregetur pulsatione campanæ ad actus communitatis tam judiciales, quam extrajudiciales.

§. XXXV.

Campanæ etiam in adventu Regum atque Principum pulsari solent, tanquam signa lætitiæ. Sic Ricardum Regem Angliæ Accone in campanarum classico & cantu Ecclesiastico receptum fuisse, testantur Autores apud du Fresne in *Glossar. voc. campanarum pulsatio.* E contrario Carolus IV. Imperator cum in Galliam venit, nullo campanarum sonitu exceptus fuit in urbibus, quod id sit signum domini, Continuator Nangii apud Eundem loc. cit. Quomodo hodie propter prosperos eventus, Principum nativitatem, victoriam ab hostibus reportatam, & similes, publica lætitia etiam per campanarum pulsationem declarari solet, de eo ut multa verba faciamus, necessitas non efflagrat, cum experientia optima rerum magistra hoc satis comprobet, atque hinc Casalius *d. c. 43.* dicit, quod campanæ ad alios (præter sacros) usus etiam ad profanos, mœstitiæ & lætitiæ adhibeantur.

§. XXXVI.

Campanarum pulsatio alicubi quoque in Zingarorum persecutione adhibetur. Hinc in dem Chur Sächs. Ausschreiben de A. 1652. sub rubrica: Offen ausschreiben die Ziegdäuner ins Lande nicht zu dulden / sondern mit ernst zu verfolgen / dicitur §. gestatt dann unser Begehren &c. Im Fall sie sich aber widerseztlich erzeigen / ein Orth dem andern / so balde er den Blocken Schlag höret / eilfertigst zu Hülffe kommen / ihnen alles / was sie bey sich haben / abnehmen / die Personen ins Gefängnis legen / woll verwahren / und uns davon ungesäumt zu fernerer Anordnung gehorsamsten Bericht thun sollen. Similis dispositio reperitur in der Chur-Sächs. Policiey-Ordnung de A. 1661. tit. II. rubr. Von Ziegdünern.

§. XXXVII.

Idem porro dispositum intuitu *raptorum & deprædatorum* in Legibus Imperii publicis. Sic in *Recess. Imper. de & 1548. §. 20.* Und ob darüber jemandts auff der Strassen angegriffen und obbeschriebener Gestalt beschädigt würde / so soll nach Gewohnheit eines ieden Orths an die Glocken geschlagen / und ieder Obrigkeit Ambtleuth und Unterthanen / so sie des ermahnet / oder mit sich selbst gewahr werden / dem Thäter nachzueilen schuldig und pflichtig seyn. Eadem reperuntur in *Rec. Imp. de A. 1559. §. 23.* sed additur §. 24. Doch soll Sturmstreichs halben ein solche Maß und Unterscheid gegeben werden / damit in den Flecken / Dörffern oder Weplern / da derselbig mit Anschlagung der Glocken / oder Ausschliessung der Büchsen nach Gelegenheit eines ieden Orths erfolgt / die Unterthanen / ob derselbig von wegen Feuers oder ander der Plackerey halben beschehe / wissen mögen.

§. XXXIIX.

Ex verbis ultimis §. *preced.* patet, quod tempore *exortis incendii* quoque campanæ pulsentur, unde nomen der Sturm-Glocke. Secundum *Ordin. Polit. Wurtemb. tit. Vom Sturmstreich* / §. wo sich aber begebe zc. muß eine sondere Glock hiezu verordnet werden (quod tamen ubique non observatur,) daß männiglich unzweiffels wissen haben möge / daß solcher Glocken schlag allein des Feuers halben beschehen / ad præcavendam scilicet seditionis aliorumque tumultuum occasionem, Speidelius in *specul. voc. Sturmstreich.* De campana, quæ in urbe nostra huic usui destinata, ita D. Olearius in *Halygraphia P. 2. p. 287.* Auff der in diesem Jahr zersprungenen und darauff eingegossenen / in folgenden Jahr aber auffgezogenen Sturm-glocken / sind folgende Wort sambt Magdeburgischen Wapen eingegossen zu lesen.

1569. GLEUB. MIR. VORWAR. BIN. ICH. GOSSEN. ZU. LOB. UND. EHREN. DURCH. BALZAR. RODEN. UND. LEONHART. ZEISEN. BEIDE. RATHS-

RATHSMEISTER. ZU. EINER. STURMGLOCKEN. UND. WENN. MAN. MICH. THUT. KLOPPEN. SO. DENCKE. EIN. IEDER. DABEY. DER. ZU. DEM. FEWER. VERORDNET. SEY. DAS. ER. NICHT. DER. LEZTE. IST. ALEXANDER. SCHALER. DANIEL. OCKEL.

§. XXXIX.

Porro in Civitatibus peculiaris campana haberi solet, quæ eo tempore pulsatur, quando portæ urbis clauduntur vespere & mane iterum aperiuntur, unde vocatur *die Thore Glocke*, Friedenreich in *Polit. c. ult.* Speidelius in *Speculo voc. Glocken*. Quod si tamen ejusmodi urbs ab hostibus copiis occupatur & præsidarii ipsi immittuntur, tunc hi sæpe pulsationem talis campanæ civibus interdicare solent, cujus exemplum est in *cit. Halygraphia P. 2. p. 376. & p. 443.* ubi tempore belli tricennalis campana illa ab A. 1625. (quo anno Cæsaris copiarum urbem occupabant & pulsationem interdicebant) usque ad A. 1650. non fuit pulsata. Causa talis interdicti sine dubio est, ne cives occupatæ Urbis audito campanæ signo forsitan ad tumultum concitentur.

§. XL.

Ita quoque moris est, ut in illis Urbibus, quibus solennes nundinæ concessæ, non solum *nundinarum initiationes* per sonitum campanæ fieri, sed etiam *illarum finitarum signum* per campanam dari soleat, Speidelius in *speculo voc. Glocken*, Anton. Glock. in *Diss. de Nundinis* §. 128. quam *commentario suo ad Wesenbeckum tit. de nundinis* Joh. Richardus Malcomelius adjecit. De quæstionibus juridicis huc pertinentibus, præcipue: *an post signum finitarum nundinarum datum privilegia mercatorum adhuc obtineant?* capite sequenti dicetur. Vocant hoc: *die Mess*, oder *den Markt einzduten und auszduten*.

§. XLI.

Fiunt item *Citationes* quandoque per campanam, ubi
uni-

universitas, seu totum Collegium convocandum est, non solum quando universitas prosequi debet bannitos, aut delinquentes fugam arripientes, de quo supra §. XXXVII. sed & ad alios actus, v.g. quando consultationes instituendæ, collectæ solvendæ, &c. Maranta in *spec. aureo Part. 6. membr. 1. num. 111.* Diether. in *Contin. Besold. voc. Glocken.* Vocatur das Bürger-Geding; idem Diether. in *addit ad Besold. ead. voc. Wehner. obs. pract. voc. Bürger Geding.* Ruding. *sing. obs. Cent. 1. obs. 73.* Lagus *comp. jur. civ. & Sax. lib. 1. tit. 4. in §. in marg.* ubi agit de statutis, quæ fiunt per conventionem civium, Bürger-Geding. Vocatur hæc *campana bannalis, campana communitatis & communie*, Gallis *Bancloche*, item *Bancloque*, qua de re multa apud du Fresne in *glossar. voc. campana bannalis*. Valde singulare quid erat, quod Voetius pro fervore suo *Cartesium*, hominem *privatum*, sonitu campanæ citari curabat, ut de scriptis suis rationem redderet, v. *La vie de Mr. de Cartes l. 6. c. 11. §. Cet our age.*

§. XLII.

Interdum pulsantur *campanæ in receptione Legatorum solenni & quando hi ad audientiam ducuntur*. Locus huc pertinens est apud Adam. *Olearium in Itiner. Moscov. Pers. l. 3. c. 1.* Mitten auff dem Platz / inquit, des Schloßes Krämlein (in qua arce Magnus Dux residet) stehet der längste Thurm / Ivan Waslike / das ist / Groß Hans / welcher auch mit verguldetem Blech überzogen / und voller Glocken ist. Neben demselben stehet ein ander Thurm / auff welchem die sehr große Glocke hängt / welche soll 356. Centner schwer / und zur Zeit des Groß Fürsten / Boris Gudenow, gegossen worden seyn. Dieselbe Glocke wird / wenn große Feste oder Braut / wie sie es nennen / begangen / oder große Gesandten eingehohlet / oder zur öffentlichen Audientz sollen geführt werden / geläutet / und von 24. auch wohl mehr Personen / so unten auff dem Platz stehen / beweget / dann von beyden Seiten des Thurms gehen zwey lange Seile herunter / an welchen unten vier kleine Stricke, woran so viel Personen ziehen.

§. XLIII.

§. XLIII.

Valde speciale quid est, quod de Ferraria narrat Frölich in *Cynofura Peregrin. part. prior. p. 434.* & de campanæ alicujus ibidem usu. Scilicet, Ferrariæ piscinam esse dicit, *cujus incolæ pisces assuefacti, ut dato per campanam signo proximus uno in loco congregentur & cibum capient, v. Diether. in addis. ad Besold. voc. Stocken.* Fide citatorum Autorum hæc referimus, certitudo rei ab experientia ipsa dependet.

§. XLIV.

Alicubi in *cessione bonorum* receptum est, ut cedens aliquandiu stare, aut sedere debeat in loco publico nudo capite, aut vestem habens ab aliis distinctam, lapidem aut columnam ter percutere, clamando: Cedo bonis, aut *campanam pulsare*, tubis duci per civitatem, aut simile quid pati, Brunus de *cess. bon. quest. 6. n. 5.* Zoëus ad *tit. ff. de cess. bon. num. 20.* Mevius in *theatr. concurs. credit. c. 1. th. 37. n. 23.* Hahn ad *Wesemb. tit. de cess. bon. n. 6. verb. infamia factæ facti.* De *Decoluribus, Palliis & Banceruptoribus* extat Mandatum Civitatum Hanseaticarum promulgatum Lubecæ A. 1620. ubi contra tales falsicos sequentem in modum disponitur, *dass nach vorgehender declaration nicht allein die Schand-Stocke über sie geldutet / sondern sie auch mit öffentlicher Auffstellung an den Pranger / ewiger Verweisung / auch nach vermerckten Umständen als ein Dieb / oder Falsarius an Leib und Leben gestrafft werden sollen / v. Balth. Conr. Zahnus de Mendaciis l. 6. 58. n. 4. add. Speidel. Specul. voc. Bancerottiree.*

§. XLV.

Ufus Campanæ, der Schand-Stocke / etiam deprehenditur in *ejectione vel expulsionem delinquentium*, cujus meminit Justus Oldekopp in Beschreibung des unerhörten Peinlichen Proceß A. 1664. fol. 127. citante Dietherro in *Contin. Besold. voc. Stocken.* Ad eundem fere modum Zieritz ad *Const. Crim. art. 82. ex Camerario i. hor. succisso. c. 12.* adducit, quod *olam, qui ob facinus supremo supplicio afficiendi erant, non gest-*

gestare soliti fuerint, ne quis inter eundem contactu illorum piaculo se obstringeret, v. Diether. in addit. ad Besold. voc. Glocken.

§. XLVI.

Agmen hujus materię claudat dispositio Const. Crim. Caroli V. *art. 82. Von Besigung und Besäutung des Peinlichen Gerichts. An dem Gerichts-Tag / inquit Imperator, so die gewöhnliche Tages-Zeit erscheinet / mag man das Peinliche Gericht mit der gewöhnlichen Glocken belduten / und sollen sich Richter und Urtheiler an die Gerichtsstatt fügen / da man das Gericht nach guter Gewohnheit pflegt zu besigen / und soll der Richter die Urtheiler heissen niedersigen / und er soll auch sitzen / seinen Stab oder bloß Schwerdt nach Ländlichem Herkommen eines jeden Orts / in den Händen haben / und ehrsamlich sitzen bleiben / bis zum Ende der Sachen. Hinc nomen der Peinlichen / vel in aliquibus locis der Diebs-Glocken ortum est, Speidelius in *specul. voc. Glocken.* Ceterum Pancirollus *rer. memorab. l. 2. tit. 9. de usu campanarum* generatim ita loquitur: *per eas horæ procul audiuntur: scholares ad lectiones frequentandas: Judices ad jus litigantibus dicendum vocantur, acut uno verbo dicam: omnes actiones publicas intimant.**

§. XLVII.

Hactenus à §. XXIII. de fine & usu campanarum disseruimus. Subjungenda nunc primum *materia campanarum.* Communiter campanæ fiunt ex *cupro* quoad maximam partem, cui *stannum* & *orichalcum* admiscetur, & hæc massa vocatur *Glocken-Speiß / Glocken-Guth.* Si campanæ magis sonoræ esse debent, loco stanni adhibetur *argentum.* Monachus Sangallensis *de Carolo M. lib. 1. c. 31. Erat autem alius opifex in omni opere æris & vitri-cunctis excellentior. Cumque Tancho Monachus S. Galli campanarum optimum conficeret & ejus sonitum Imperator non mediocriter miraretur, dixit ille præstantissimus in ære Magister: Domine Imperator, jube mihi cuprum multum adferri, & excoquam illud*

ad

ad purum, & in vicem stanni mihi opus est de argento dari, saltem centum libras, & fundo tibi tale campanam, ut istud in ejus comparatione sit mutum, du Fresne in glossar. voc. campanam. Sic ex Zeilleri Itinerar. Gallia p. 401. adducit Diether. in addit. ad Besold. voc. Glocken / es seye zu Avignona in des Pabsts alten Pallast eine Glocken / so gang silbern / welsche verkündige / wenn ein Pabst sterben / oder ein neuer erwählet werden soll. En simul miraculum Papisticum! De aliis miraculis ad sonitam campanarum factis, sive fictis, vide Petrum Chuniacensem lib. I. de miraculis c. 13. apud Casalium de veter. sacr. Christian. ritib. c. 43. De campana in regno Tarraconensi, quæ nemine impellente classicum suapte cecinit ex Boterejo Speidelius in spec. voc. Glocken / sed hoc ridet La Comtesse d'Aunoy dans la Voyage d'Espagne terr. 3.

§. XLIX.

Singulare genus campanarum videre est apud Drexelium in *aurisoid.* citante Dietherro in *addit. ad Besold. voc. Glocken.* Hispanus, inquit, vir religiosus, memoriæ prodidit, Ramirum Hispaniæ Regem in suos Proceres eò sēvisse, ut quosdam illorum in campanæ circulum suspenderit, alios autem ad id spectaculi eò evocatos, ut campanam illam admirabilem novam viderent. Habes ergo campanam ex corporibus humanis constatam, sed sonum non edentem.

§. XLIX.

An & butyraceam cupis? Habes talem Rothomagi in Gallia prægrandem ex butyro indulgentiali constatam, Calvör in *ritual. eccles. P. 2. sect. 1. cap. 8. §. 7.* cujus inscriptio est:

Je suis nommé George d'Amboise,

Qui plus de trente six mille poise.

Et si qui bien me poisera,

Quarante mille y trouvera.

Rationem denominationis hanc tradit Idem c. 7. §. 8. Cum videret Urbis Archiepiscopus, *Georgius Amboisius*, Dioecesis suam adeo olei laborare penuria, ut vix sufficeret tempori

quadagesimali; ejus loco butyri usum concessit, ea tamen conditione, ut singuli penderent obulos 6. Turonenses, ex qua collata pecunia Turrim extrui curavit, cui inde (ut & campanæ) à butyro nomen. Gallicè illa turris *la Tour de beurre*.

§. L.

Addimus adhuc *campanas lapideas*, quibus utuntur Africani populi, & imprimis illi, qui Regi Præstigani parent, Salmuth *ad Panciroll. de reb. memor. lib. 2. tit. 9.* & quas sonum minime ingratum edere dicit Hoffmannus *in lex. univers. voc. campana*. De *campana urinatoria* (quæ tamen huc proprie non spectat) qua utuntur urinatores res in mari submersas exinde extracturi, fusè agit Sturmius, Professor quondam Altdorfianus celeberrimus, *in Collegio experimentalis, seu ve curioso, tentam. I.*

§. LI.

Propter variam usum, quem ante adduximus, campanæ neciam varias fortiantur denominationes, de quibus Durandus *in ration. divin. offic. l. l. c. 4. n. II.* idque junta ipsum eo hac ratione, *quia prædicatores per illas designati* (v. supra §. XXX) *ad multa necessarij sunt*. Sic Squilla pulsatur in refectorio, id est, refectorio. Ita Durandus. At Hoffmannus *in Lex. univers. hac voc.* squillam describit, quod sit campanula cum manubrio, quæ in Romana Ecclesia ad elevationem Sacramenti & eam portatur corpus Christi ad infirmum, pulsatur, quo etiam inclinatur Durandus, *l. 14. c. 41.* Porro *Cymbalum* juxta Durandum est in claustro, & hoc du Fresne *in glossar. hac voc.* dicit esse campanam, quæ Monachi cientur ad refectorium. *Nola* juxta Durandum est in choro; Hoffmannus autem *voc. Nola*, dicit esse campanulam, quæ in refectorio ad mensam Abbatis appenditur, quæ is vel lectionis, vel convivii finem significat. Ita promiscue utuntur scriptores hisce vocabulis. *Nobula* sive *dupla campana* in horologio: *Campana* in campanili: *signum* in turri, Durandus *d.*

l. c. 4. n. 11. Hoffmannus interim vos signum & hæc sæpe promiscue usurpari dicit.

§. LII.

Obiter hæc adhuc notamus, quod olim, *quia campana juris parochialis signum est & Missæ quondam non habebantur in monasteriis, Monachis etiam campanas habere non fuit permittum*, unde etiam Templariis & Hospitalariis aliisque habentibus in suis domibus oratoria campanarum usus à Celestino III. vetitus in *c. patentibus. 10. X. de privileg.* Ceterum huic generali consuetudine deinde derogatum esse dicit Eman. Ganz. Tellez *ad cit. c. 10. n. 7.* Unde ita quoque intelligenda esse puto, quæ hac de re adducit Card. Bona *rer. liturg. lib. 1. c. 22. §. 3.* *Quod, inquit, ad campanarum usum spectat, memini me legisse apud quosdam juris Canonici interpretas, non licere Religiosis plures campanas habere, sed unam duntaxat per Const. Fab. XII in extrav. c. un. de offic. custod. sed ea constitutio, addit, de solis mendicantibus loquitur, assque mandat, ne plures campanas habeant sine licentia Apostolice sedis propter litas inter ipsas & cathedrales Ecclesiarum hæc de causa exortas: at ubi plures sine contradictione possidebant, illis deinceps libere uti permisis. De Monachis nihil decrevit, &c.* Hinc Calsius *de veter. sac. Christi. c. 43.* dicit, aliquos ex Religiosis hodie eo devenisse continuo campanarum sonitu diu noctuque, *ut potius sepe fideles ad impatientiam & iracundiam, quam ad pietatem, inde provocentur & plurimi aliquando infirmi, sive in secessu stuentes hoc satis experiantur.* Interim Petrus Boerius ait, *signum campanæ quondam in Cœnobiis Monachorum vel fructum fuisse, vel perforatum, ut sonum emitteret terribilem, idque ut Monachi recordarentur terribilis illius vocis: Venite ad iudicium.* Vel in signum, quod fumus de ordine B. Benedicti, cuius rintinnabulum Diabolus jactu lapidis fregit, Tellez *tom. 5. ad c. 10. X. de privil. n. 6. inf.*

§. LIII.

Albericus notat, olim in Urbe magna contentione certatum: *liceatne Dominicanis plures habere campanas? nec minore studio, impendio autem multo maximo per sodaliti-um ordinis, ut vocant, Humiliatorum, adversus nescio quos Monachos, qui priores deberent pulsare matutinum? anxie questum.* Atque post diuturnam litem, operamque & impensam egregie perditam gravi profecto sententia causam decisam tandem, videlicet, *quod qui primo surgeret, primo pulsare deberet.* Habes, quod rideas, inquit Simoni Schar- dius in *Lex. jurid. voc. campana*, qui ipse hunc lepidum Pro- cessum ex Alberico recenset.

§. LIV.

Turris Ecclesiæ, in qua campanæ pendent, vocatur *cam-panarium*, vel etiam *campanile*, cujus summitati crux com- muniter imponitur & figura *galli gallinacei* in ea effingi so- let, qua ipsa Ecclesiarum rectores vigilantæ admoneri di- cunt, quippe ut ait Honorius August. *lib. i. c. 44. per gallum admonetur Presbyter, Gallus Dei, ut per campanam dormi- entes ad matutinas excitet.* Plura loca huc pertinentia addu- cit Carolus du Fresne in *glossario voc. campanarium & cam- panile*, quæ singula exscribere non vacat.

§. LV.

Denique, qui catalogum *maximarum & insignium cam-panarum* desiderat, *Lugdunensis* in Gallia, *Tolosana*, *Roto- magensis*, *Parisiensis*, *Erfurtensis*, ille adeat Calvörium in *ri- tual. eccles. P. 2. sect. 1. cap. 8. §. 7.* *Berolini* in turri ædis cathed- ralis tamen campana deprehenditur, quæ Erffurtensem quoque pondus superat. In Germania alias *Landshutana* in Bavaria omnium dicitur esse *altissima: Argentoratensis pul- cherrima: Viennensis fortissima*, Id. Calvör *l. c. c. 7. §. in f.* De *Moscovitica* supra §. XLII. dictum. De *Stetinenf.*, *Aquis- granens.*, *Noribergens.* aliisque ante nominatis add. Diether. *addit. ad Besöld. voc. Glocken.* De *Magdeburgensibus* v.

Beschreibung der weltberühmten Dom-Kirchen zu Maydeburg
cap. 2. rubr. die Thürme. Pergimus nunc ad

CAPUT II.

QUOD

QVÆSTIONES JURIDICAS POTIORES PERTRACTAT.

CONTENTA HUIUS CAPITIS.

AN Campanarum usus sit ex commodo Reip. *Vespera Sicula, Matutina Parisiensis.* §. I. Campanarum usus à suprema directione Principis & Capituli Reip. dependet §. II. Princeps ob luctum publicum campanarum sonitum per integram Provinciam indicit. *Quaestiones huc pertinentes* §. III. *Quid verò, si Comes aliquis aliave illustris persona in territorio Principis prædia aliqua, vel integrum districtum cum Regalibus nonnullis possideat?* §. IV. *Campana interdum quoque aliquot dies ante exequias & in ipso exequiarum die pulsantur.* §. V. *Mortuo Imperatore campana per totum imperium sonantur. Cujus jussu?* §. VI. *Patroni in ecclesiis patronatis ob funus domesticum sonitum campanarum indicunt* §. VII. (*Jus Patronatus interdum per campanas probari potest* §. II X.) *An jus indicendi talem sonitum etiam dominis jurisdictionalibus competere possit? per quas personas campana tunc pulsentur?* §. IX. *Aliæ licet inter Patronos & Dominos jurisdictionales occasione luctus publici* §. X. *De tempore, intra quod jus indicendi sonitum campanarum per prescriptionem acquiri possit* §. XI. *Sonitus campanarum in exequiis defunctorum nemini regulariter denegandus* §. XII. *Interdum tamen ille sonitus temperari solet* §. XIII. *Interdum plâne denegatur. Sepultura asinina, sive canina.* §. XIV. *De casu: si persona aliqua sepelienda, qua diverse, in imperio tamen tolerata religioni addita fuit. Controversia Hildesimensis.* §. XV. *An Princeps Reformatus subditis Lutheranis proprium templum habentibus usum campanarum ad Reformatos spectantium concedere possit?*

Con-

Controversia Cösbensis. §. XVI. Responsa Facultatum Juridicarum, Jenensis & Halensis §. XVII. Illa campana sonatur, quae in ecclesia Parochiali habentur, ubi quia decessit. Iniquitatem sapit, quod in illis locis etiam aliquid solvendum, per quae funus transit, licet campana non sonentur. §. XVIII. Qui pro sonitu campanarum in funere ad se non spectante aliquid erogavit, habet actionem funerariam & in concursu aliis praefertur §. XIX. Circa usum campanarum in exercitio Religionis publico ad observantiam A. 1624. respiciendum. Catholici Evangelicorum campanis suae arbitrio uti nequeunt. Lites Hildesenses. §. XX. Nec templa aedificare, nec campanas in Capellis suspendere licet contra observantiam A. 1624. Nec alibi Religioni non dominanti, nec Legatis exteriorum Principum, campanas suspendere & pulsare permittitur. §. XXI. Convocatio Capituli per campanam. Casus singularis ex c. 30. X. de elect. §. XXII. Alius casus, quando de alienatione rei ecclesiasticae agitur, ex Paponto §. XXIII. an actus à Capitulo celebratus nullus sit, si convocatio per campanam facta non fuerit? §. XXIV. Campanae juxta principia Pontificiorum rigidiorum sunt res sacrae §. XXV. Aliter in Gallia pronunciatum & aliter quoque apud Evangelicos res sese habet §. XXVI. Princeps propter publicam, vel ecclesiae utilitatem de campanis disponere, illasque vel alienare vel ad alios usus applicare potest, §. XXVII. De legato campana §. XXVIII. De legato ad campanam comparandam §. XXIX. Privilegia mundinarum incipiunt domum, quando signum initiationis per campanam datum, & finiuntur statim, quando signum finitarum mundinarum iterum per campanam datur §. XXX. quid si debeat ante pulsam campana jam de fuga suspectus sit? Differentia inter praxin communem & juris Saxonici. §. XXXI. Modus pulsandi campanas specialis tempore incendii ex jure Magdeburgico. De vigilibus eorumque negligentia. De casu, si ignis ante pulsam campana jamdum extinctus. §. XXXII. an immodicus campanarum pulsus propter egrotantes inhiberi queat? §. XXXIII. In urbibus obsessis campana non pulsantur, hujusque ratio §. XXXIV. Cujus auctoritate campana pulsari debeant tempore exorti tumultus & in Zingarorum persecutione, &c. §. XXXV.

Exemplar obligationis auff die Beläutung mit Läuten der Glocken
 §. XXXVI. *De pena eorum, qui campanas furantur* §. XXXVII
qui damnant injuria iisdem inferant. De fuscis campanarum
impetris §. XXXIX. *Dies in judicialibus computatur, bis man-*
die Nacht = oder Beth = Glocke läuet §. XXXIX. *Campanaria-*
rum forum competens §. XL. *Conclusio Dissertationis; cum ratione,*
quæ de horologiis non egimus. §. XLI.

§. I

Primo loco fortassis non inutile erit, ut præmittamus
 palmariam questionem, quamvis politicam simul: *utrum*
scilicet in genere campanarum usus ex commodo Rerum-
publicarum sit? Non desse, qui hanc questionem
 negant, dicit Joh. Jac. Spöidigius in *Speculo Juris. polit. phi-*
los. voc. Stöcken addendo, historias ostendere, quid *Vespe-*
ris Siculis, quid *matutinis Parisiensibus* factum fuerit, quæ
 ratio forsân Turcarum Imperatorem quoque movit, quod
 omnibus subditis suis Christianis sub ejus Imperio degenti-
 bus omnem campanarum usum interdixerit, v. supra *Cap. I.*
 §. XI. Verumenimvero re exactius perpenda campanarum u-
 sus in se consideratus nihil involvere videtur, quod Reip. ne-
 cessario damnum aliquod inferat, cum tot deprehendantur
 regna atque Civitates in quibus à longo tempore campana-
 rum usus viguit & quæ tamen exinde nullum incommodum,
 aut turbationem publicæ pacis atque tranquillitatis senserunt.
 Quælibet res etiam optimæ aliàs suum habent usum, simul ta-
 mèn abufui sunt subjectæ, propter quem usus tolli nequit,
 nisi forsân illæ res abufui magis, quam destinato usui, appli-
 centur, quod de campanis vix ostendi poterit. Sæpe poti-
 us cives per sonitum campanæ ad arma vocatos & sic civita-
 tes ab intentata invasione hostium liberatas esse, historiæ te-
 stantur, de *Leodiensibus*, quibus Carolus Dux Burgundiæ im-
 mpinebat, v. *Comineus de reb. gest. Ludov. XI. lib. 2.* de usu cam-
 panarum *Florentinis* adversus Carolum IX. Regem Galliæ,

& *Norimbergensibus* contra Carolum V. salutari, v. Zieritz *ad const. crim. art. 82.* Interim tamen, quemadmodum omnia inventa humana dispositioni Principis subjacent, ut eadem usui Reipublicæ attemperare & pro re nata plane etiam tollere possit: ita quoque Principem peccare non putamus, si interdum propter concurrentes circumstantias usum campanarum vel in perpetuum, vel ad tempus aliquod è Republica relegat, quò pertinent ea, quæ habet Johannes Bodinus *de Republ. lib. 4. p. m. 761.* *Ad ea, inquit, sedandarum inter cives discordiarum præcepta pertinet illud etiam, ut commotis civibus nota ac tintinnabula prohibeantur, quod factum legimus in Monspelienfi ac Burdegalensi seditione, quas tamen restitui non sine magna mercede placuit: quam sapienter, non dispuo. Certe Turcarum Rex ac ceteri Principes orientis inventum illud Nolanorum Campaniæ cum à suis civitatibus quam longissime repulissent, maximam bellorum civilium occasionem à suis cervicibus depulerunt, (quod tamen hodiernis temporibus, ubi & apud Turcas frequentes sunt seditiones ac rebelliones, vix convenit.) Clangor enim, addit Bodinus, cum mentes hominum à quiete deturbat, tum vero sonitus Nolarum eo, quo ad incendia concepta modo, quatiuntur, etiam sapientes à sanitate in furorem præcipientes agere consuevit.* Nos hæc ultima verba eo saltem modo, ut antè dictum, admittimus.

§. II.

Manet interim hoc, quod *campanarum usus* in quibuscunque casibus, quos in præcedenti capite à §. XXIII. usque ad §. XLVII. recensuimus, à *suprema directione Principis & capitis Reipublicæ* dependeat & quod per consequens nemo campanis uti queat, nisi consensus Principis vel expressus, vel ad minimum tacitus, id est, permissio & conniventia adsit. Age, specialius hoc ad diversos casus applicemus, de quibus in foro controverti solet. Diximus inter alia §. XXIX. *Cap. præced.* quod quando aliquis mori-

sur, campanæ pulsari soleant, quæritur: *cujus jussus atque autoritas hic requiratur?* Hic, ut confusio evitetur, duo casus ab invicem probe sunt separandi. Aut enim sonitus campanæ fieri debet *per integram aliquam provinciam*, quod fieri consuevit, quando vel ipse Princeps, vel aliquis de ejus familia diem obiit supremum, unde etiam luctus universalis dicitur, ein *allgemeines Landtrauren*; vel ille sonitus solum *in una Parochia*, aut *pluribus quidem, sed sub eodem Patrono, aut Domino jurisdictionali existentibus* instituitur.

§. III.

Quod priorem casum attinet, res expedita est, quod sonitus campanarum *ipsius supremi Principis jussu* fieri debeat, quippe *cujus potestas per integram Provinciam sese extendit*, quique simul moderatur, per quantum tempus & per quot hebdomades pulsus campanarum continuandus, hoc enim ex mero ejusdem arbitrio dependet. Apud nos communiter per sex hebdomades campanæ, pulsari solent, quando personæ regnantes moriuntur, ut videre est ex formulis indictionum luctus publici ob mortem Potentissimi Electoris, Friderici Wilhelmi Magni, nec non Augustissimæ Reginæ, Sophiæ Charlottæ, apud Dn. Böhmerum *in Diss. de eo, quod just. est circ. luctum public. §. 25. ibi: sondern auch in allen Kirchen in Städten und auff dem Lande von 12. bis 1. Uhr Mittags die Glocken 6. Wochen gelautet und als sofort bey Erhaltung dieses dazu der Anfang gemacht &c.* Alias saltem *quatuor, vel tres septimanæ* determinantur. Quod *si duo de Principatu litigent*, ei hæc indicendi potestas competit, qui in possessione est constitutus; *Si sequestratio facta*, tunc sequestrer uti alia jura, ita & hoc sine dubio exercet, *id. d. diss. §. 26. De tutore Principis minorænnis*, quin hoc durante minorennitate nomine Principis illius, *cujus tutelam gerit, facere queat, nullum dubium subesse videtur.*

§. IV.

Ejusmodi supremi Principis jussui omnes indistincte parere tenentur, qui in illo territorio deprehenduntur. Sed *quid si Comes aliquis aliave illustris Persona in tali territorio prædia aliqua, vel integrum districtum cum Regalibus nonnullis possideat?* Res eodem modo sese habet, sufficit enim, Principem jura superioritatis territorialis ibi exercere. Pertinet huc rescriptum Rever. & Seren. Administratoris Magdeburgensis, Augusti, quod 1669. d. 27. Dec. an die von H. zu S. emanavit, in hisce terminis conceptum: P. P. Uns ist gebührend fürgetragen / was wegen des von dem Consistorio zu E. beschenehen Verboths / zu wieder der Verordnung / die wir über dem absterben Unserer freundlichen herzs vielgeliebtesten Gemahlin Edden Christfeiligen Andenkens des Läuens halber gemacht / ihr unterthänigst berichtet. Wann dann dergleichen von andern Orthen auch eingelassen / und wir Krafft des Uns in der Graffschafft M. unserer Magdeburgischen Hobeit zustehenden Landes-Fürstlichen Rechts nichts minder befohlen / das angeordnete Läuten auf die bestimmte Zeit zu continuiren: Als begehren wir hiemit gnädigst / ihr wollet euch an das Consistorialische Verboth nicht kehren / sondern vielmehr zu folge Unserer Verordnung das Läuten fortstellen lassen / auch dafern der Pastor und Küster dazu nicht wollen Anstatt machen / sollet ihr dasselbe durch andere eurer Unterthanen verrichten lassen. Quod posterius tunc quoque factum.

§. V.

Non solum vero statim post obitum campanæ ita pulsantur; sed interdum hoc quoque *aliquot dies ante exequias, imo ipso die exequiarum* fieri consuevit. Exemplum præbuit iterum mors Augustissimæ Borussorum Reginæ, ubi hunc in modum mandatum emanabat A. 1705. d. II. Maji. D. G. S. Friederich / König in Preussen / tot. tit. Nachdem wir resolviret / die Leiche von Unserer hoch- und herzgeliebtesten Gemah

maßlin der Königin Majestät auff den 28. Junij nächstkünftig solenniter beysetzen zu lassen; Und Wir dabey allertnädigst wollen daß 14. Tage vorher das Geleut / wie in denen zurückgelegten 6. Wochen / wieder geschehen == solle. Et porro sub dato ejusdem anni d. 12. Jun. Wir haben euch bereits anbefohlen / die Verfügung zu thun / daß 14. Tage vor dem 1sten hujus / auff welchen Wir die Begräbnis von weyland Unserer Gemahlin der Königin Majestät angeordnet / mit dem Geleute / wie vörhin geschehen / wieder angefangen und bis dahin continuiret werden solle. Nachdem nun sothane Zeit ie mehr und mehr herannahet; Als finden wir nöthig / gedachter Unserer Verordnung annoch beyzufügen / daß auff den Tag des Begräbnisses drey mahl / und zwar von 7. bis 8. Uhr zum ersten / von 10. bis 11. Uhr zum andern / und des Nachmittags umb 2. Uhr zum dritten mahl / ledes mahl mit 3. Puffen und allen Glocken gelschütet == werden solle. Prout ante diximus, ita & hæc omnia ab arbitrio summi Principis dependent.

§. VI.

Sonantur etiam Campanæ per totum imperium, quando Imperatorem mori contingit. Quamvis vero Status Imperii tali casu non dedignentur signa luctus publica edere; interim tamen Successor in Imperio, si talis statim adest, & per consequens Successore statim non existente, Vicarii Imperii talem luctum & in specie sonitum campanarum universalem in territoriis Statum pro imperio injungere non possunt, quia hoc ipso supremum jus superioritatis territorialis aliquod detrimentum pateretur; sed experientia testatur, quemlibet Statum in suis Provinciis hoc casu, uti alias, unico disponere, quæ nexus inter ipsos & imperii caput exigere videtur. Exemplum recentissimum dedit beatus obitus Augustissimi Leopoldi, ubi Rex noster Augustissimus mandavit, daß 14. Tage nacheinander alle Glocken umb 12. Uhr Mittag mit 3. Puffen gelschütet werden sollen. Integrum mandatum hæc Differs. de eo, quod justum est circa luct. publ. §. XXXIX

interiit Dn. Böhmer. Ex quibus vero causis campanæ apud Evangelicos pulsentur, de eo dictum *Cap. I. §. XXIX.*

§. VII.

Hæc de indictione sonitus Campanarum, quæ fit ab ipsis summis Principibus per universum territorium. Post hosce Patroni quoque *obfunus domesticum* sonitum campanarum in Ecclesiis patronatis ad aliquod tempus indicere consueverunt, quod ab initio ex fundatione, extructione vel dotatione Ecclesiarum profluxisse videtur, v. Finckelth. *de jur. Patron. c. 4. n. 2.* hodie vero ex concessione Principum, qui Patronos de jure Patronatus investire solent, maximam partem dependet, unde non incommode jus subalternum dici potest, v. Illustr. Stryk. *in not. ad Brunnem. jus Eccles. l. 2. c. 8. §. 9.* unde orta appellatio *des Kirch, Lehns, oder Pfarr, Lehns.* Quemadmodum verò Canones & Doctores Patrono honorem exhibendum esse asserunt, quos citat Carpzov. *Jurispr. Eccles. l. 2. tit. 24. n. 9.* ita quoque jus indicendi sonitum campanarum aliaque luctus signa ex eodem fundamento sine dubio profluxit, nam exinde etiam deducunt jus, insignia familiaræ in templis depingendi, Menoch. *de recup. poss. remed. 15. n. 47. 48.* Finckelth. *de jur. Patron. c. 6. n. 153.* ubi & alia huc pertinentia adducit.

§. IIX.

Quoniam hic de jure Patronorum in directione campanarum funebrium egimus, ob affinitatem materiæ simul subiciemus quæstionem: *annon Campanæ ad probationem juris Patronatus aliquid conferre possint?* Respondent DD. affirmative, præsertim in causis antiquis, in quibus & alias probationes, licet quodammodo imperfectæ sint, admitti solent. Ergo Jus Patronatus per *priscas literas, scripturas, notas,* non modo parietibus, tabulis, foribus & lapidibus, sed & *campanis incisas* probatur, Finckelth. *de jure Patron. c. 8. n. 44.* ubi simul tres rationes hujus asserti subjungit: (1) quia non est credibile, tales scripturas & incisiones, si veræ non essent,

in publico fuisse positas, (2) quia verus alius patronus in præjudicium juris sui eas non tolerasset, (3) quia propter antiquitatem lex facilioribus & levioribus probationibus ac verisimilibus conjecturis contenta est, v. Mascard. *de probat. Vol. 2. Concl. 958. n. 21. & Vol. 1. Concl. 230. n. 2.* Menoch. *de presunt. l. 3. c. 90. n. 10. & lib. 2. c. 58.* Gail. 2. *Obs. 149. n. 8.* Obstare quidem hisce videtur *l. 6. C. de religiof.* verum illa lex est limitanda, nisi aliud quid adminiculetur, v. g. *antiquitas temporis*, & sic solæ inscriptiones non probant, bene tamen, si cum tali antiquitate conjunguntur, quod non negat citata lex, v. Steph. Foreatulus in *Necyomantia jurisperiti Dialog. 1. n. 34.* Dion. Gothofr. in *not. ad d. l. 6.* Aliter respondet Finckelth. *d. c. 8. n. 45. conf. Brunnem. in Comm. Cod. ad cit. l. 6.*

§. IX.

Hæc quasi in parenthesi. Jam iterum ad jus dirigendæ campanas fûnebres. Diximus in §. VII. illud regulariter ad Patronos spectare. Quæritur autem: *annon illud interdum Domini jurisdictionales etiam, qui non gaudent jure Patronatus, obfunus domesticum exercere queant?* Affirmamus quæstionem, ita scilicet, ut hoc interdum ex pacto, interdum vero ex consuetudine provenire possit. De priori nullum dubium est, cum Patronus & hic de jure suo per pactum aliquid remittere queat. Sed nec posteriori casu urgens ratio dubicandæ subesse videtur, modo possessio & consuetudo ritè probetur, quod ita facile expeditur, si mandata originalia, quæ obvenientibus casibus ad subditos directa fuerunt, probe aservantur, & à Prætorè atque Scabinis paganis, (aut quomodo illos alibi vocare moris est) testimonium in fine subjicitur, quod nempe sonitus campanarum jussu Domini jurisdictionalis expeditus fuerit. Confirmat ea, quæ hic asseruimus, quotidiana experientia. Sic in causa *derer von H. zu E. wider das Gröffl. M. Consistorium zu E. Rever. & Seren. Administrator Archiep. Magdeb. Augustus A. 1666. d. 31. Aug. rescripsit, wann dann nun / wie angeführet / dergleichen Simlduten bey dem*

Dem Amte S. in begehenden Fällen hergebracht / demselben nie-
 mahls vorhin contradiciret worden / es ohne dem auch nichts
 ungewöhnliches / daß dergleichen von denen / so Jurisdiction zu
 her einen Orth haben / angewiesen werde * * begehren daher
 an Euch gnädigst / Ihr wollet dieses Begiinnen den Verordne-
 ten des Consistorii gebührend verweisen / und sie dahin halten /
 damit der von H. in seinem Herkommen und Befugnis nicht fer-
 ner beeinträchtigt / sondern das angeordnete Läuten ungehin-
 dert vollbracht werden möge. Similem in modum in eadem
 causa rescriptit Potentissimus Fridericus Wilhelmus, glorio-
 se memoriæ, A. 1684 d. 7. Aug. P. P. Mit gnädigstem Befehl
 ihr wollet bey so bewandten angeführten Umständen / da der
 Supplicant unterschiedliche Actus des Hülsläutens quiete exer-
 ciret / ihn bey der dadurch erlangten possess vel quasi so lange ge-
 ruhig lassen / bis ihr durch ordentlichen Weg Rechts ein an-
 ders wieder ihn ausgeführet. Fides Actorum publicorum
 hæc omnia comprobat. Interim *ratione personarum per
 quas sonitus Campanarum expeditur*, hæc differentia adhuc
 observanda, quod quando Patronus sonitum illum indicit,
custos; quando autem Dominus jurisdictionalis hoc jus exer-
 cet, *subditi alternatim campanas pulsare soleant*. Patronus
 enim subditis nihil injungere potest, custos econtrario Domi-
 no jurisdictionali in ejusmodi rebus parere communiter re-
 cusat.

§. X.

Non solum vero tales diffensiones inter Patronos atque
 Dominos jurisdictionales deprehenduntur intuitu funerum
 domesticorum; sed & tunc eodem modo inter se certare so-
 lent, *quando luctus publicus ab ipso Principe indicitur, v. §. III.
 seqq. h. Cap.* Scilicet quæstio eo redit: *utrum mandata Princi-
 pis tali casu ad Patronum, an vero ad Dominum jurisdictiona-
 lem dirigi debeant?* Regulariter pro Patrono iterum respon-
 dendum erit, quoniam campanæ accessorium, vel pertinens
 quoddam Ecclesiæ patronatæ sunt; interim tamen & hic non

raro exceptiones dantur, prout exemplum, quod in §. *prac.* adduximus, testantibus Actus hoc iterum ostendit. In alia tamen causa in *Sachen des Erbstfl. M. Consistorii imploranten contra E. W. von d. S. imploraten* Illustre Regimen Magdeburgicum A. 1707. d. 26. Martii pronunciauit, daß Implorant (à quo jus Patronatus exercetur) bey der possess. vel quasi der Anordnung der Trauer und Hinlütens bey vorfallenden Todes-Fällen derges stalt zu schützen/ daß implorat nach gescheneher Abfündigung von denen Eangeln / unerwartet einiger ferneren requisition die Untertanen des Ambtes E. durch Gerichtlichen Befehl zu Verrichtung des Hinlütens anzuhalten verbunden / quæ sententia in rem judicatam transit.

§. XI

De tempore, intra quod tale jus, de quo ante dictum, à Dominis jurisdictionalibus contra Patronos præscribi possit? adhuc videndum. Sunt vero hîc duo casus ab invicem separandi. Aut enim *præscriptio contra Principem* allegatur, quando scilicet hic jus Patronatus per Præfectos suos exercet, aut vero contra *Patronum*, qui æque, ut Dominus jurisdictionalis, in privatorum classe est constitutus. *Priori casu*, quia ipsum jus Patronatus & omnes ejusdem partes ad regalia pertinent, præsertim apud Evangelicos, hinc juxta praxin *præscriptione immemoriali* opus erit, Illustr. Stryk. *de invest. action. sect. 4. Membr. 5. n. 180.* *Posteriori casu* autem 30. anni sufficient, l. 3. C. de *Præscript. 30. vel 40. ann.* ibi: *vel jus aliquod postuletur.* Posset adhuc *tertius casus* superaddi, si scilicet ejusmodi jus *contra ipsam ecclesiam non patronatam, sed liberam* præscribatur, & tunc præscriptio 40. annorum locum habebit, v. Illustr. Stryk. *in not. ad Brunn. Jus Eccles. l. 2. c. 8. §. 8.* Hoc tempus itaque requiritur, si quis in *petitorio* securus esse velit, quoad *possessorium* vero *summarissimum* præsens possessio sufficit, donec aliter in *petitorio* contrarium probet. Verum hoc iterum limita, si privatus contra privatum agit; nam si privato cum ipso Principe res est, tunc possessio ab onere probandi possessorem non liberat, nam & in quovis

possessorio contra Principem opus est tituli allegatione, *Mev. P. I. Dec. 44. n. 6. in not.*

§. XII.

Hæc de directione Campanarum funebrium. Nunc ob affinitatem materiæ *de usu campanarum in funeribus privatorum* nonnulla subjicienda erunt. Notum enim est, quod regulariter in funerationibus publicis sonitus campanarum adhiberi soleat, interdum autem e contrario idem cum reliquis ceremoniis plane interdicitur. *In dubio hoc est observandum, quod honesta sepultura & sic etiam sonitus campanarum nemini denegari debeat, licet quis in via publica occisus reperiatur, aut ex casu fortuito ac improvise minus felici morte abreptus fuerit, quia semper in benigniorem partem est præsumendum, v. Carpzov. Jurispr. Eccles. l. 2. Defin. 375. & Defin. 381. Schilter. instit. jur. canon. lib. 2. tit. 14. §. 8.*

§. XIII.

Interdum tamen, uti aliæ ceremoniæ, ita quoque *sonitus campanarum temperari solet.* Huc pertinet casus, si quis ex melancholia, furore, aliave animi impotentia mortem sibi ipsi intulit, *Carpzov. d. L. Def. 377. & 378. ibi: als begehren wir hiemit gnädigst / du wollest dem Manne verstaten / daß er bey so gestalten Sachen sein Weib mit der halben Schule und Geläute auffm Kirchhoff / jedoch an einen abgelegenen sonderbahren Ort bestatten lassen möge / &: begehren demnoch / ihr wollet gedachtes von H. Befreundte dahin bescheiden / daß sie auff nächsten Donnerstag Nachmittage umb 3. Uhr den Leichnam mit dem halben Geläute / auch halben Stadtschule und Ministerio &c.* Huc pertinet etiam casus, si Reus durante inquisitione moritur, qui tamen de crimine nondum confessus, vel convictus fuit, *Carpz. def. 389. ibi: Ihr wollet ohne Verögerung dem Verstorbenen mit einer Glockenläute / ihn auff den Kirchhoff legen und an eine Seite begraben lassen.*

§. XIV.

Interdum denique *sonitus campanarum* cum reliquis ce-

remonis plane intermittitur. Hoc fit intuitu impiorum, contemptorum verbi divini & Sacramentorum, Carpzov. d. l. def. 32. ibi: *So werdet ihr die Verordnung thun / daß er auff einen Winkel des Kirchhoffs / ohne Klang / Gesang / und gewöhnliche Ceremonien begraben werden möge: nec non propricia- rum, qui ex desperatione, aut metu poenae promerita vite filium ipsi abrumpunt, Id. def. 376. ibi: daß er ohne Gesäute und andere Kirchen: Ceremonien in der Stille an einen beque- men Ort außershalb des Kirchhoffs &c. item intuitu reorum delinquentium, convictorum vel confessorum & in reatu morientium, Id. def. 379. n. 7. ibi: ohne Gesang und Gesäute / quod vocatur sepultura asinina, seu canina, non quod eo ipso poe- na proprie sic dicta in cadavera statuarur, sed in terrorem & exemplum aliorum ita fieri consuevit, v. Petr. Heigius P. 2. quæst. 37. Schilter. Inst. jur. Can. l. 2. tit. 14. §. 9. & 10. ubi alia adhuc exempla, excommunicatorum scilicet eorumque, qui in torneamentis illicitis pereunt, add. Barbosa de jur. Eccles. l. 2. c. 10. n. 39. seqq. Illustr. Stryk. in not. ad Brunnem. Jus Ec- cles. l. 2. c. 2. §. 12. verb. extra Cæmeterium.*

§. XV.

*Sed quid, si persona aliqua sepelienda, quæ diversæ, in Imperio tamen tolerata Religioni addicta fuit? Carpzovius quidem d. l. 2. def. 383. sonitum campanarum ejusmodi funeri- bus denegat, v. num. 16. ibi: ohne Glocken: Klang; verum pro ejus excusatione adduci potest, quod, uti Programma li- bro præfixum indicat, A. 1645. & sic ante Instrumentum Pacis scripserit, in Instrumento Pacis Westphalicæ de A. 1648. au- tem Art. V. §. 35. res aliter & clare decisa reperitur, in verbis: *sive autem Catholici, sive A. C. fuerint subditi, (tales scilicet qui A. 1624. Religionis exercitum nullum habuerunt ex §. præc. 34.) nullibi ob Religiosem despiciantur habeduntur, - - multo minus publicis cæmeteriis honoreve sepultura arceantur, aut quippiam pro exhibitione funeris a superstitionibus exigatur, præter cujusque Ecclesiæ Parochialis jura pro demortuis pen-**

di solica, sed & in his & similibus pari cum concivibus jure habeantur, equali justitia protectioneque tuti. Ergo Evangelicorum cadavera in cœmeteriis Catholicorum à Ministris Ecclesiæ Catholicis sunt sepelienda & quidem adhibito sonitu campanarum, & vice versa Catholici à Ministris Evangelicis, ita ut etiam ab Evangelicis campanæ sonentur & Evangelicis jura alias pendî solita non denegentur. Hinc Status Provinciales Hildesienses in Gravaminibus suis justè conquesti sunt, quod Catholici nonnullis in locis templa Evangelicorum propria autoritate aperire, campanas sonare & funera per Clericum Catholicum ad locum sepulturæ in cœmeterio Ecclesiæ Parochialis Evangelicorum deducere ausi fuerint, v. *Anti Vindicias Statuum Provinc. Episcop. Hildes. de A. 1703. pag. 48. 157. seqq.* ubi in specie p. 158. etiam ostenditur, quod Recessus Hildesiensis de A. 1643. quem vocant den Religions Recess, & in quo disponitur, dass die Glocken beyden Religions Genossen gemein bleiben sollen / per *Instrum. Pacis de A. 1648. Art. V. §. 33.* sublatus fuerit, *verb. Et inter illa, quæ Episcopus Hildesiensis.*

§. XVI

Quæ de Catholicis & Evangelicis modo adduximus, illa eadem ratione *ad Evangelicos inter se* pertinent, ut scilicet Reformatus in Lutheranorum & Lutheranus in Reformatorum cœmeteriis adhibito sonitu campanarum sit sepeliendus, ita tamen, ut jura pendî solita Ecclesiæ Parochiali præstentur. Sed quid si v. g. *Lutherani in territorio Principis Reformati, ipsius Principis indultu, jus constituendæ Parochiæ nacti fuerint, & Princeps Lutheranis permiserit, ut in exequiis campanis Reformatorum tanquam rebus communibus utantur, quoniam forte adhuc propriis campanis destituti sunt?* Cautè formavimus statum controversiæ de Principe, qui Religionis exercitium & jus Parochiæ concedit subditis *diversam Religionem ab ea, quam Princeps agnoscit, profitentibus*, v. g. Reformatus Lutheranis & vice versa, aliàs enim, si tale quid subditis *sue Religionis* in præjudicium reliquorum, qui sunt *diver-*

diversæ Religionis, indulgere vellent, decisio, quantum ad Evangelicos, ex *Art. VII.* Instrumenti Pacis Westphalicæ haurienda, intuitu Catholicorum autem ad terminum A. 1624. respiciendum esset. Ventilata fuit quæstio illa proposita in Principatu *Anhaltino* in civitate *Röthen* ante aliquot annos, postquam Princeps Reformatæ Religioni addictus, subditis suis Lutheranis publicum Religionis Lutheranae exercitium concesserat & simul disposuerat, daß der Reformirten Gottes-Altar beyder Religion-Verwandten gemein bleiben und ein jeder seine Leiche durch das seiner Religion zugehörne Ministerium und Schulbediente begraben zu lassen / Macht haben / auch insonderheit derer Reformirten Geläut denen Lutheranern / weil diese zur Zeit mit Glocken schlecht versehen / nicht versaget werden solle. Hoc ipso scilicet Senatus oppidanus tanquam Patronus Ecclesiæ Reformatæ, ut & Ministerium Reformatum sese gravatum esse existimabat & hinc in facto porro continebat, daß als auff dem Fürstl. Schlosse eine Jungfer *A. M.* verstorben und auff Serenissimi specialen Befehl derselben Begräbnis durch die Lutherische Priester $\text{\textit{z}}$ verrichtet und dabey der Reformirten Kirche Glocken gezogen werden sollen / der Rath und Viertels-Meister mit einer Protestation und Eventualen Appellation-Schrifft ad S. Cæs. Majestatem bey Serenissimo sich beschwerende gemeldet / es auch / als Serenissimus bey dem ergangenen Befehl verharret / dabey nicht bewenden lassen / sondern dem Glockenläuter das Läuten inhibiret / auch demselben befohlen / die Glocken ingesamt mit Schloffer Anlegung zu befestigen / so auch wirklich erfolgt.

§. XVII.

Consulta super hac re fuerunt diversa *Jctorum Collegia*, quæ tamen, in quantum ex Responsis eorum typis expressis & publicatis constat, pro Principe responderunt. Habetur Responsum Facultatis Juridicæ *Jenensis* inter Responsa Illustris *Lynckeri Respons.* 81. ubi sequentes rationes ad quæst. 2. propositam inveniuntur: Diemeil die Reformirte Gemeinde es

disfalls nicht nur mit denen Lutherischen Einwohnern / als privatis, zu thun gehabt / daß etwa diese ihnen keine Befehle vorschreiben mögen / ob die Reformirte ihnen ferner / und wie weit, dero Gutwilligkeit wiederfahren zu lassen: sondern der Landes-Herr selbst ihnen auferlegt / mit diesem Behülff der Glocken / da die Lutheraner dergleichen noch nicht angeschafft / denenselben ferner gegen die sonst von ihnen angenommene Vergeltung zu staten zu kommen. Wozu denn der Landes-Fürst umb so mehr berechtiget zu achten / weil das Glocken-Läuten ohne diß kein Stück des Glaubens betrifft / sondern auch Glocken in weltlichen Dingen gezogen werden / &c. In eadem hac causa respondit Illustris Facultas Juridica Halensis & simul Responsum suum solidis fundamentis ex Instrumento Pacis Westphalicæ defunctis firmavit, remotis simul illis, quæ in contrarium obstare videbantur, quod Responsum tamen, cum jam in Dn. Böhmeri tract. de jure Parochiali sect. 6. cap. 2. §. 16. typis exscriptum deprehendatur, hic inserere nolumus.

§ XIX.

Ut nunc ad priora iterum revertamur, in exequiis defunctorum sonitus campanarum adhibendus est, quæ in Ecclesia Parochiali habentur, ubi aliquis decessit, ex generali regula, quod quilibet in propria Parochia sepeliendus sit, & ad Parochianos in hac materia etiam referuntur officiales, scholares, famuli, conductores, Barbosa de jur. Eccles. l. 2. c. 10. n. 33. Interim tamen & simul aliarum campanarum sonitum conjungere nemini prohibitum est, sufficit enim modo ecclesiæ Parochiali nihil decedat. Quod vero in illo casu, quando funus ad alium locum deducitur, etiam in illis Parochiis, per quas transit funus, cum reliquis funeralibus merces pro sonitu campanarum solvenda sit, licet campanæ non pullentur, hoc aliquid iniquitatis sapere videtur, nam hic idem fere applicari potest, quod clericorum quorundam avaritiæ adscribit Illustris Strykius in Usu mod. ff. tit. de religiof. c. 1. §. ult. qui quoties per novam Parochiam funus ducitur, nova funeralia exigunt

cum tamen nihil laboris aut incommodi sustineant, v. Dn. Beyer in *Posit. ff. tit. de religiof. pos. 32. 33. & 34.*

§. XIX.

Hoc ultimo loco circa hanc materiam binis saltem verbis adhuc monendum, quod quemadmodum ille, qui sumtus in funus alienum fecit, eosdem per institutam *actionem funerariam* repetere potest, *l. 14. §. 6. ff. de religiof.* ita quoque, quod pro sonitu campanarum erogatum est, eadem actione repetatur. Quoniam vero juxta *cit. l. ratio facultatum* ejus, in quem aliquid impensum, haberi debet, hinc si defunctus admodum pauper fuerit, ut jura pro sonitu campanarum pendi solita ex ejus bonis solvi nequeant, funus potius sine illo sonitu sepeliri debet, quia alias utiliter gestum esse non dicitur. Porro nullum dubium est, quin *in concursu Creditorum* sumtus propter sonitum campanarum facti primo loco ante omnes Creditores restitui debeant illi, qui eos pro debitore erogavit, v. Carpzov. *P. 1. c. 28. Def. 39.* Berlich. *P. 1. Concl. 44. n. 27. seqq.*

§. XX.

Hæc de usu campanarum in deductione funerum. Quod *cultum publicum religionis* attinet, ibi quoque extra dubium esse putamus, quod ad observantiam A. 1624. respiciendum sit, & per consequens Catholici usum campanarum, qui dicto anno ad Evangelicos solitarie pertinuit, sibi arrogare non possint, v. *Instrum. Pac. Westph. Art. 5. §. 31.* ibi: *neg minus maneat in possessione omnium dicto tempore in potestate eorundem constitutorum templorum - - cum omnibus pertinentiis.* Hinc Status Provinciales Hildesienses A. 1694. justè conquerebantur, daß sich einige unruhige Römisch-Catholische der Westfelder Glocken zu Behueff des daseibst neuerlich und contra observantiam des 1624ten Jahrs angelegten öffentlichen Gottesdienstes zu gebrauchen / zu dem Ende die Kirchen gewaltsamer Weise zu erbrechen / und da der Pastor die Kirchen Thüren verschliessen / auch sonst die Fenster mit Eisen verwahren lassen /

fortes alles dennoch wegzureiffen und abzubrechen / ja wie endlich der Pastor den Knöppel aus der Glocke zu Unterbrechung solcher turbationum heraus zu nehmen sich gemüßiget befunden / mit Aertzen und Hammern daran zu schlagen / & paulo post: daß auff einseitiges Anbringen eines der Gemeinde selbst unbesandten Klägers zweyen Leuthen aus Westfelde den Knöppel wieder einzuhängen bey 10. Goldgülden Straffe von der Regierung nicht allein befohlen / sondern da dieselbe solchem Befehl / indem der Pastor selbigen Orts den Knöppel in Verwahrung gehabt / nicht so fort gelebet / ein andertweiter Befehl an den Pastorem bey 20. Goldgülden Straffe ergangen / und ob gleich der Knöppel salva protestatione wieder eingehäncket worden / dennoch zweyen Einwohner besagten Dorffs mit militarischer execution und einem Garde-Reuter beleget worden / v. *Speciem Facti Stat. Prov. Hildesf. p. 75. seqq. it. p. 130.* Scomma igitur sapiebat, quod ex altera parte des von K. reponebatur, daß mehr als zu bekand sey / daß der Pfarrer die Glocke ihres Knöppels beraubet / auch hernach mit der grossen eisernen Ketten und Pferdshellen Schloß fest geschlossen / daß der von B. die gleich von Heyden und Dürcken mit Ketten und Schloßer gefangene Glocke mit einem Artenschlag zu liberiren genöthiget gewesen / v. *disc. spec. fact. p. 127.*

§. XXI

Porro quamvis oratoria privatis habere liceat, *Diff. i. de consecrat. c. 33.* interim tamen in callibus oratorii nec actus parochiales exerceri, *c. 33. 34. & 35. d. diff. i. nec etiam campanas in iis ponere publiceque pulsare permissum est*, per textum in *c. 10. X. de Privileg. v. supra Cap. I. §. LII.* (quemadmodum etiam in nonnullis locis, ubi quidem diversæ Religiones tolerantur & templa permittuntur; campanas tamen habere iis non conceditur, quippe quod sola Religio dominans sibi vindicat, v. g. Reformati in Hollandia,) Unde iterum Status Hildesienfes hoc tanquam contraventionem Pacis Westphaliæ rectè allegabant, quod in nonnullis locis in præjudicium exercitii Evangelicæ Religionis Capellæ extructæ in iisdemque

campanæ publice pullatæ fuerint, hoc enim jam est signum parochialis ecclesiæ, non nudi oratorii, v. *Anti-Vindic. Hildesf. p. 31. seq.* Excipiebatur quidem *Der von B. zu B.* (v. p. 363.) *mass er eine Glocke ließe auffhengen/ seinen Bedienten das Zeichen zum Essen zu geben/ würde es jedermann passiren lassen; Da er nun aber durch solche Glock dieselbe zum Gottesdienst beraffen lasse/ verdrieße dieses die protestirende Edelleute und Städte; als v. g. ro ab uno ex hisce casibus ad alterum non valet consequentia. Prius enim permittitur regulariter cuilibet privato, non autem posterius, præcipue in his locis, ubi diversæ Religiones vigent, prout paulo ante de Hollandia dictum. Exempla etiam in Polonia, Hungaria, & alibi intuitu Evangelicorum habuimus. Sic quoque licet exteris Legatis conciones in aedibus habere permittatur, suspendendi tamen & pulsandi campanas potestatem non habent. Neque obstat, quod d. C. I. §. LII. diximus, generali consuetudine dispositioni c. 10. X. de privil. derogatum esse; hæc enim assertio ad Catholicos inter se consideratos solum pertinet, contra Instrumentum Pacis vero, & quando Evangelici cum Romano-Catholicis concurrunt, allegari nequit.*

§ XXII.

Quod in Capitulis convocatio per sonitum campanæ fieri solet & de ejus consuetudinis Autore diximus cap. I. §. xxxiv. in fin. Proponitur autem in c. 30. X. de elect. sequens casus, qui huc referri posse videtur: *Capitulum cum tota die ipsorum (absentium Canonicorum) presentiam expectasset, subsequenti die campanam pulsari fecerunt, (sicut moris est,) ad capitulum congregandum: & tribus cum paucis complicibus suis sese contumaciter absentantibus, Prior cum majori & saniori parte Capituli elegit in Episcopum Archidiaconum Agenensem.* Quærebatur: utrum hæc electio rite facta fuerit? Et quidem, si in chiesi loquimur, nullum dubium subesse videtur, quin pro affirmativa responderi debeat, quoniam convocatio per campanæ sonitum rite facta & deinde pluraliter votorum pro Archidiacono Agenensi militat, quæ in collegiis & universitati-

bus attendi solet, accedit, absentes propriæ culpæ adscribere debere, quod convocatione Capituli rite & legitime facta in loco electioni destinato non comparuerint. Neque hæc etiam in *cit. c. 30.* in dubium vocantur. Interim tamen, quod nihilominus postulatio Episcopi Convennarum huic electioni prælata fuerit, hoc ex specialibus causis in ipso textu recensitis promanavit. Scilicet Capitulum Tholosanensis Ecclesiæ constituerat per duas personas intermedias quinque electores, hoc modo, ut is, quem illi concorditer, vel tres ex illis eligerent, ab eis, (si persona esset idonea) pro Episcopo sine contradictione haberetur. Convenerant autem tres ex istis electoribus in Episcopum Convennarum & deinde electionem, quam de postulando hoc Episcopo fecerant, Capitulo publicaverant, reliqui duo autem subsequenter tertia die cum paucis de capitulo, reliquis absentibus elegerant Archidiaconum Agenensem. His concurrentibus Capitulum potestatem eligendi revocabat & deinde electioni Archidiaconi Agenensis adstipulabatur, eo modo, prout paulo ante diximus. Præfert autem Papa postulationem Episcopi Convennarum, ex ratione, *quia hæc facta erat per eos, in quos totum Capitulum eligendi transtulerat potestatem, quam (cum res non esset integra, quia in tractatu jam processerant electores) Capitulum minime revocare potuerit.*

§. XXIII.

Quotiescunque *res ecclesiastica alienanda*; tunc ad solemnitatem iterum requiritur, ut capitulum, vel collegium per sonitum campanæ ad deliberationem super causa alienationis convocetur, v. Paponius *de arrest. notab. in Cur. suprem. Gall. l. 1. tit. 13. arrest. 3. verb. Premier, il faut que telles solemnitez soient conjointes avec les causes d'aliener & ne peuvent valloir, si elles ne sont conjointement observées. Es pour declaration de ce, sans que le moyen d'aliener soit ouvert au chapitre, convent, college ou autre compagnie qui tient ce, dont l'alienation est requise, en exposant les causes & raisons pour a*

ce parvenir. La Compagnie doit estre assemblée au son de la cloche à la maniere accoutumée pour traiter de la matiere, & ne seroit valable le consentement de tous, si premier se ne trouve, qu'ils aient parlé & traité ensemble de l'affaire proposé & doit le propos être ouvert par le premier de la Compagnie. Plura alia requisita longo numero recenset Paponius in subsequentiis, quæ hic interere nimis longum foret & simul etiam à scopo ablueret.

§. XXIV.

Possit hic quæri: *utrum convocatio Capitali præcise per sonitum campanæ fieri debeat*, ita ut alias acta pro nullis reputanda, aut annon alius etiam convocandi modus sit permissus? Memini talem quæstionem aliquando in facto mihi propositam fuisse, & tetigit illam Gonzalez Tellez *ad l. 30. X. de elect. n. 6.* verum hic nihil decidit, sed solum ad Bobadillam *tom. 2. Polit. c. 7. n. 15.* provocat, quem tamen omni opera frustra adhibita inspicere non licuit. Interim nos putamus, convocationem per sonitum campanæ non præcise requiri, sed eandem sine nullitatis vitio etiam alio modo fieri posse. Confirmat nos in hac opinione Linckius in *Comment. ad Decretal. tit. de his, quæ sunt à maiore parte capituli §. 2.* qui ita differit: *præmonendum, quod ad actus capitulares tractandos debeant necessario vocari presentes Canonici & quidam per signa solita, campanæ scilicet aut vivæ vocis, non vero absentes & qui in loco residentie non inveniuntur.* Vides alternativam, campanæ, aut vivæ vocis, quæ in eo fundata esse videtur, quod convocatio per campanam, quantum nobis constat, in lege aliqua universali non præcipiatur, unde hic merito applicatur notum illud: æquipollentibus aliquid fiat, nihil interest, Gothofred. *ad l. 4. §. 2. ff. ad L. Rhod. de iust. cum æquipollens tunc altera non admittatur, quando certa forma in lege requiritur, Brunnem. ad l. 33. ff. de iure iur. n. 1.* De convocatione universitatum per campanam adde etiam Bartolum *ad l. fin. C. de præd. decur. lib. 10. Maran. specul. aur. p. 6. de citat. n. 112.*

§. XXV.

Antequam ad alia progrediamur, quæstio hæc discutien-
da erit: *an campanæ sint res sacræ?* Guil Durandus *in ration.*
divin. offic. l. 1. c. 4. §. 7. hac de re ita differit: *nec sine ratione,*
inquit, *maiores nostri decreverunt à Deo sacratis viris signa*
tangi, (v. *suprà Cap. I. §. XXXI.*) *quia,* addit, *& sacra res est*
fidelem populum ad divinam officium, ad missam, ad commu-
nionem, ad audiendum verbum Dei. coadunare, & (quia) ipse
campanæ episcopali benedictione sanctique olei unctione conse-
crate sunt (*Cap. I. §. XIV. XV. & XVI.*) *& inter sacra eccle-*
sie vasa connumerantur. Eadem mens est Schilteri *in insti-*
jur. Canon. lib. 2. tit. 1. §. 9. in nov. lit. a. verbis: *quia est cam-*
pana res sacra. Neque aliter dici potest juxta principia Pon-
tificiorum, si illa strictè sequi velimus. Res sacræ enim in ge-
nere sunt, quæ Deo consecratæ; olim quidem per Pontifices,
§. 8. *f. de R. D.* postea autem eliminato Gentilismo per Episco-
pos, v. *Nov. 67. c. 1. & Nov. 5. c. 1. Dn. Hoppius in Comment. ad*
d. §. 8. f. de R. D. verb. per Pontifices. Ast vero talem consecra-
tionem intuitu campanarum adesse, nemo rerum peritus ne-
gare poterit, prout hoc etiam safe ostendimus *suprà d. Cap. I.*
§. XIV. seqq. Quæcunque ergo de rebus sacris, de illarum a-
lienatione propter §. 8. *f. de R. D.* regulariter prohibita, in-
terdum tamen permittitur, & de similibus aliàs à DD. generaliter
tradi solent: illa hic eodem modo in specie applicanda erunt,
quod quilibet facili negotio facere potest, unde non opus est,
ut nunc quidem præter necessitatem prolixi simus.

§. XXVI.

Quemadmodum vero inter ipsos Pontificios interdum
deprehendantur, qui superstitionem maximam agnoscetes,
campanas rebus sacrarum numero eximunt, prout ita in Gal-
lia aliquando judicatum esse refert Mornacius *ad h. l. ff. de rer.*
divis. v. Wilsenbach ad inst. de R. D. & post illum Struch. Dis-
sert. 6. th. 5. ita ex principiis JCorum Evangelicorum notum
est, quod nos res sacras in eo sensu, quo apud Pontificios de-
pre-

prehenduntur, plane nullas habeamus. Remanent, saltem apud nos præsertim in rebus mobilibus, quales sunt campanæ, dedicatio seu destinatio rei ad usum sacrum, & deinde rei illius ad usum sacrum adhibitio, quæ duo si concurrant, res sacra dicitur, Illustr. Stryk. *in us. mod. ff. tit. de R. D. §. 4. Ziegler ad Lancell. lib. 2. tit. 18. §. 12.* Imo quia campanæ apud nos nec consecrantur, nec alias ad usum sacrum, v. g. sacramentorum exhibitionem *immediatè* adhibentur, quod alias criterium rerum sacrarum apud Evangelicos constituit; hinc nonnulli campanas ad tertium quoddam genus referunt, ut nec sint proprie sacræ, nec proprie ecclesiasticæ, v. Strauch. *loc. cit.* Excellent. Thomaf. *in schol. ad Posit. Huberi tit. inst. de R. D. pos. 15.*

§. XXVII.

Fluit exinde, quod si ve campanas adhuc ad res sacras, (sed absque superstitione) si ve ad tertium quoddam genus rerum sacris affinium referas, dominium earundem tamen, seu proprietatem, pertineat ad illum, qui summo jure tam in profanis, quam in sacris, in Republica gaudet, non vero ad civitatem aliquam municipalem, Illustr. Stryk *us. mod. d. 1. §. 2.* Unde porro colligimus, quod quamvis privatis de campanis disponere non liceat, Principi tamen *propter publicam, vel ecclesie etiam utilitatem*, talis dispositio adimi non possit. Ergo, si superflua campana adsunt, ecclesia autem tenues reditus habeat, nil vetat, quo minus abundantes campana vendantur ad usum vel alterius ecclesie, vel etiam profanum, in se enim & abstrahendo à Pontificiorum superstitione, campana nihil habent, quod huic alienationi resistat. Memini aliquando Principem Evangelicum campanas abundantes in suo territorio ex turribus, si ve campanilibus, eximere voluisse, hunc in finem, ut in defectu aliorum mediorem tormenta bellica ex ære hoc comparare possit, nonnullos vero ex subditis, præcipue autem sacro ministerio addictis, ab initio graviter restitisse, allegantibus, ac si hac ratione sacrilegium, aut nescio quod aliud crimen committeretur. Verumenimvero propter ea,

quæ de dominio Principis modo supposuimus, & hoc casu regulam illam applicari posse putamus, vi cuius salus publica suprema lex dicitur: Notum est, quod ante aliquot annos inter ipsos Catholicos Principes Imperator Leopoldus gloriosissimæ memoriæ Edictum promulgaverit, vi cuius vasa argentea superflua, quibus Catholicorum templa abundare solent, ad cuedendam exinde monetam conferri jubebantur, quod defectu sumtuum militarium & sic publica salute ita exigente nihil iniqui inferre videbatur, nisi Clericorum interesse obstitisset, præsertim cum Archiduces Austriæ alias etiam jus bona ecclesiastica invitis clericis alienandi semper retinuerint, v. Schilter. *inst. jur. Canon. l. 2. tit. 6. §. 15. in f.* quare itaque & intuitu campanarum superfluarum idem jus esse non deberet? Fluit exinde porro, quod Princeps providere debeat, ne superflua campanarum comparentur & sic ærarium ecclesiæ exhaustiatur, cum convocatio coetus christiani etiam una, vel duabus campanis commode fieri possit.

§. XXIIIX.

Fingamus nunc, *condidisse aliquem testamentum & in illo alicui campanam aliquam legasse*; Ipsam campanam non esse præstandam, per se patet, quia testator nec de rebus alienis, licet ad privatos pertineant, hoc respectu disponere potest. Quæstio itaque solum remanet: *annon æstimatio campana præstari debeat?* Negamus quæstionem, sed ex diversa ratione. Ex principiis Pontificiorum rigidorum æstimatio ideo præstanda non erit, quia campana est res sacra & sic extra commercium simpliciter, unde non debetur æstimatio, si quis basilicas, vel templa legaverit, §. 4. *f. de legat.* Juxta principia Evangelicorum autem hæc ratio substituenda, quia campana est res publica per deducta in §. *preced. de rebus publicis* vero idem judicant leges, quod de rebus sacris, d. §. 4. *f. de legat.* Idem juris erit in promissionibus inter vivos factis, v. §. 2. *f. de inut. stipul.*

§. XXIX.

Sed quid, *si quis certam pecuniæ summam legat ecclesiæ.*
ad

ad campanam comparandam? Ipsum legatum, sine dubio valet; sed dubium remanet: *an illud solemnitates ordinarias requirat, immo?* Putamus, legatum sine solemnitatibus consistere, instar alterius, quod ad pias causas relinquitur. Sive enim campanas iterum cum Pontificiis ad res sacras proprie dicitur, sive ad tales, quae sacris affines, sed tamen in dominio Principis sunt, referre velis, nihil in effectu intererit. Piam enim causam in jure dicimus omne id, quod non meram utilitatem privatam, sed favorem publicum aliquo saltem modo respicit. Hinc ad piam causam relictum dicitur, quod legatur Ecclesiae, Hospitalibus, scholis, Academiis, pauperibus, studiorum causa, ad refectorem pontium, viarum, ad alimenta, ad dotem &c. v. Tiraquell. *de privil. pie cause in praesat. per tot. illustr. Stryk. in not. ad Brunnum. Jus. Eccles. l. 2. c. 12. §. 1. verb. in testamento ad pias causas.*

§. XXX.

Progreditur nunc ad alia. Scilicet diximus *Cap. 1. §. XL.* quod non solum *nundinarum initiationes* per sonitum campanae fieri, sed etiam *illarum finitarum signum* per campanam dari solet. Illa observatio magnum usum praestat in materia de privilegiis nundinarum & praecipue in quaestione, quando talia privilegia initium suum capiant & quando vicissim iterum desinant. Nempe notum est, quod durantibus nundinis nulla arresta contra mercatores decernantur, nulliusque persona ex causa, vel obligatione civili detineri possit, Zöbel *P. 1. Differ. 44. n. 2. Const. Elect. 30. P. 1. ibi: Wir wollen aber sonderlich / daß in allen Fällen innerhalb der öffentlichen Märkte der Handel und Werbung halben die Freyheit gehalten / kein Arrest statt haben auch Bürgerslichen Sachen und obligation wegen niemand angehalten werden soll / l. un. C. de nundin.* Quoniam itaque hoc privilegium, *durantibus nundinis* solum locum habet, initium vero & finis nundinarum per campanae sonitum indicatur, hinc sua sponte fluit, quod antequam signum campanae datum est, privilegium de non arresando effectum non for-

fortiatur, quod eodem modo sese habet, postquam idem signum in fine nundinarum datum fuit, Berlich. *P. 1. Concl. 53. n. 9. & 14.* Dicuntur enim nundinæ eousque liberæ, donec publica campana autoritate Magistratus mota, signum expirationis datur, ut sibi interim unusquisque providere possit, Jacob van der Græf. *de Regal. cap. 29. n. 2.* Knipschilt. *de Civitat. Imper. c. 23. n. 8.* Mylerus ab Ehrenbach *de Princip. & Stat. Imper. P. 2. cap. 58. §. 5.* Allegat in hanc rem Carpzov. *P. 1. C. 30. def. 28. n. 3.* speciale Rescriptum Electoris Saxonix de dato Dresdx d. 25. Jul. 1621. ibi: wodurch dann nnd weil ohne das von Ein- bis zur Ausläutung des Marckts kein Arrest / oder Verboth angeleget noch verstattet wird / subjuncto Responso Scabiorum Lipsiensium n. 7. verb. So send ihr seine Person künsttliche Messe alhier anhalten zu lassen nicht befugt / wider seine Waaren aber / auffin Fall er in Abfall seiner Nahrung gerathen / ist euch nach ausgeläutetem Marckt an allen denen Orten / da bemeldete Waaren anzutreffen / gebührlischen Arrest zu suchen / unbenommen / v. Fritsch. *de Regal. nund. jur. c. 7. n. 69. seqq.* Schweder *introd. in jus publ. part. spec. sect. 1. c. 17. §. 15.* Möller *l. 1. semestr. c. 12. n. 6.* Anton Glock *Diff. de nundin. §. 128.* apud Malcomesium in *Comm. ad Wesenbec. tit. ff. de nundinis.* Hinc, subjungit Carpzov. *loc. cit. def. 29.* In iis nundinis Lipsiensibus, campana vix quiescente, creditores, quo alter alterum præveniat, ad Prætorium convolare & nimis properare solent, præcludentes arresto bona mercatoris, quem de banchorupto suspectum habent. Notat interim idem Carpzovius, mercatores frustra ita properare, cum serenissimus Saxo omnes æquales fecerit, nec quempiam alteri præferre voluerit inter eos, qui proxime sequenti septimana post nundinas, in der Zahl Woche/arresta impetrarunt, per Edictum ante adductum de A. 1621. unica tamen limitatione subjuncta, modo scilicet arrestum impetratum fuerit, antequam merces in conductu Norimbergensi avehantur, vor Abgehung des Nürnbergischen Geleits.

§. XXXI.

Alium casum proponit Mylerus ab Ehrenbuth *de Princip. & Stat. Imp. P. 2. c. 58. §. 6.* quid scilicet juris sit, *si debitor ante pulsam campanæ, in der Zahlwoch / ehe man die Meß ausläutet / suspectus sit de fuga, anne possit à Creditore arrestari?* Quæstionem affirmare dicit Græven *P. 2. Concl. 44. n. 26.* ex ratione, quia privilegia hundinarum in debitoribus fugitivis; aut potius de fuga suspectis locum non inveniunt, cum malitias sit tantum indulgendum sit, Petr. Peck. *de jure sistendi cap. 10. n. 6.* Klock. *de Contribut. c. 2. n. 83.* Fritsch *de nandin. c. 7. n. 30.* Quamvis vero Mylerus ab hac opinione recedere videatur, ex ratione, quod adducta DD. opinio in privilegia hundinarum impingat; tandem tamen concedit, admitti posse eam opinionem, si debitor sit notorie bancosolutus. Interim Carpzovius *P. 1. C. 33. def. 25.* distinguendum esse putat inter *jus communitatis & practicam fori Saxonici.* De jure communi concedit opinionem ante adductam, cui etiam subscribit Lauterbach *Comp. jur. tit. de nandin.* In foris Saxonice autem eam non obtinere subjungit, addito Responso Scabinorum Lipsiensium *num. 7.* Wann nun gleich derselbe sich der Flucht wegen verdächtig erweiset / und zu befürchten / daß er fallit werden möchte; So seydt ihñ doch binnen wäährendem Marckt vor Ausläutung desselben ihñ anzuhalten / oder seine Waaren zu verflümmern nicht befugt. Nos eam sententiam, quam Carpzovius de jure communi concedit, practicæ fori Saxonici præferendam esse putamus, modo revera probetur, debitorem de fuga suspectum esse, quo supposito omnia illa corruunt, quæ Idem in contrarium adducere nisus est. Privilegia siquidem non debent ad ullius injuriam & damnum trahi, quippe quod sine dubio cum mente concedentis pugnaret.

§. XXXII.

Porro diximus *Cap. 1. §. XXXIIX.* quod tempore exortu incendii quoque campanæ pulsari soleant, cujus occasione notari meretur dispositio Ordinationis Politicæ Magdeburgensis *Cap. 33. §. 37.* ubi ita: Die Wächter auff denen Thürmen sollen / so bald sie einer Flamme in denen Städten / oder vor denen Thoren

innen würden / dieselbe / nachdem sie groß und gefährlich / mit vier bis zwölf / wann aber eine Feuermäuer brennet / oder die Gefahr nicht gar groß ist / nur mit ein / zwey bis drey Schlägen auf die Stumm-Glocke anzeigen / und da das Feuer umb sich fräße und gefährlich anspiene / soll in Städten / Flecken und Dörffern / wie an etlichen Orten des Herzogthums albereit herbracht / mit allen Glocken geläutet / nach etlichen Puffen die Bet-Glocke zu der Einwohner busfertigen Andachts-Ermüunterung gerühret / und damit bis das Feuer durch Gottes Gnade gedämpffet / fortgefahret werden. Ex hoc consequitur, quod eo casu, si vigil post ortum incendium sonitum campanæ neglexerit, vel e contrario, si absque justa causa campanam pulsaverit, poena arbitraria contra eum decerni possit. Solet & hoc in multis locis observari, ut illis, quorum culpa incendium exortum est, multa aliqua dictetur, quæ tamen e contrario vel plane remittitur, vel saltem mitigatur, si ignis mox iterum extinctus, ita ut flamma extrinsecus non apparuerit & per consequens etiam campana non fuerit pulsata.

§. XXXIII.

Adduximus *Cap. I. §. LII.* querelam Caselli, quod nempe aliqui ex Religiosis hodie eo devenerint continuo campanarum sonitu diu noctuque, ut potius sepe fideles ad impatientiam & iracundiam, quam ad pietatem inde provocentur, & quod plurimi aliquando infirmi, sive in secessu studentes hoc factis experiantur. Proponunt hic DD. sequentem quaestionem: *an sicuti fabri ferrarii & lignarii, itemque malleatores alii, qui juxta scholas aut Doctoris domum arti suæ operam dantes, diurno nocturnoque strepitu meditationes Doctorum impediunt, è vicinia expelli possunt: ita etiam immodicus campanarum pulsus inhiberi queat?* Distingueret Interpretes dicit Henricus Salmuth *ad Pancirolii rer. memor. Part. 2. tit. 9. p. m. 162. b.* Nam si *agrotanti* doctori, itemque scholari & vicino cumlibet gravis sit *immodicus* ille & *non necessarius* campanarum strepitus: placuit, eum non secus, ac gravem & pestilentem odorem coercendum esse, Barthol. Capolla *de servit. rust. præd.*

præd. c. 43. quia salus hominum, cuius gratia natura omnia comparavit, nullo modo æstimari potest & exinde rebus omnibus & cuivis commodo sit præferenda, Luc. de Penna in *Lan. C. de stud. liberal. Urb. Romæ lib. II. circa fin.* At si bene valentes & sani sint vicini, obtinuisse asserit Salmuth Oldradi sententiam *Cons. 228.* existimantis, minime ferendos esse, qui adversantur, ceu nimis delicatos. Nam & Plutareho teste, Demosthenes sponte procurabat, ut strepitui adsuesceret: damnatique à veteribus Sybaritæ, ceu nimis molles, quod artifices omnes obstreperos civitate exeluserint, tanquam eorum quietem turbantes, Alciatus *l. 8. parerg. c. II.* Salmuth *loc. cit.* Putamus, æquitate niti, quæ de intermissione sonitus campanarum in gratiam ægotantium addoxit Salmuth, sed an aures huic doctrinæ facile sint præbituri superstitiosi Religiosi, hæc alia est quaestio. Alios Autores huc pertinentes, in specie Linnæum de *Jur. publ. l. 8. c. 3. n. 36.* citat Diether. in *addit. ad Besold. thes. pract. voc. Olofen.* Sed Linnæus omnia ex Salmutho desumit.

§. XXXIV.

Cum de intermissione sonitus campanarum modo dixerimus, hoc simul adnotasse non ingratum erit, quod in *obsidionibus Civitatum* obsidentes communiter prætere de solent, ne durante obsidione campanæ in urbe obsessa pulsentur, imo etiam, ne horologiis per sonitum campanæ horas distinguantibus utantur obsessi. Causam hancce communiter allegant, quia scilicet obsessi, non minus, ut alia occasione in Vesperis siculis observatum, sonitu campanarum tanquam certo signo in præjudicium obsidentium uti possent, ut scilicet eruptiones facerent & sic obsidentes incautos & improvisos adorirentur: Quicquid hujus sit, lex nulla adest quidem, quæ obsessos ad hoc obliget, ut obsidentibus hac parte morem gerant, sed prout ipsis defensio in se est permessa, ita quoque omnibus adminiculis defensionem hancce aliquo modo promoventibus uti non prohibentur; interim tamen regulæ prudentiæ, præsertim ubi auxilium & liberatio vix speranda, obsessis sapienter suadent, ne hac parte nimis refragentur, quoniam alias de-

inde obsidentes post expugnatam urbem juxta principia sua, (raison de guerre vocant Galli) pretium campanarum ab obsessis exigere consueverunt, prout multa exempla adsunt, daß die Glocken vor etliche 100, oder 1000. Rthlr. haben müssen ransoniret werden.

§. XXXV.

Occasione eorum, quæ *Cap. I. §. XXXVI. & XXXVII. de* persecutione Zingarorum & deprædatorum diximus, quæri posset: à quonam, vel potius, cujusnam autoritate pulsus campanarum fieri debeat? quia in locis ibi allegatis dicitur, daß sie mit Sturm oder Glockenstreich verfolget werden sollen. Respondetur, privata autoritate regulariter nec in tali casu campanas pulsari posse, sed hoc autoritate & jussu Magistratus fieri debere, quo pertinet *Rec. Imp. de A. 1559. §. 23.* Und soll dieselbe Oberkeit / oder dero Ambtleuth und Befehlhaber verbunden und schuldig seyn, und im Fall es die Nothdurfft und Gelegenheit wolte erfordern / den Sturm, und Glockenstreich ziemlicher massen angehen zu lassen. Ratio colligitur ex *§. 25. ejusd. Recessus*, ibi: dabey auch in einer jeden Stadt / Marck / Flecken / Dorff und Weyler / die Amptleuthe / Bögt / Schultheiß / oder andere / so der Gemein vorstehen / die Ordnung geben / auff daß die Unterthanen / wie starck und wohinaus sie lauffen / Bericht haben / und in dem nach Gelegenheit und Zufall der Sachen die Verfehlung thun / daß keine gefährliche Auffwicklung oder Kottirung daraus erfolge. Sic apud Argentoratenses dispositum: Wäre auch / daß Gott lang wende / daß ein Geschöll würde / so soll sich niemand wapnen / es wäre dann / daß man die Nord-Glocken läutet / und soll auch niemand dieselbige Glock heißen läuten / dann ein Ammeister / der dann Ammeister ist / und wann man sie also läutet / so soll männiglich ziehen zu Fuß für das Münster / und daselbst bey dem Ammeister und andern Meistern bleiben / und den gehorsam seyn / und wann sie der Ammeister und die Meister heißen heimziehen / so sollen sie bey ihren Eyden ungefährlichert heimziehen / *Limnæus in jur. publ. lib. 7. c. 3. num. 9.* Et ita sine dubio etiam in aliis bene constitutis civitatibus observatur, vel

observari debet, ut scilicet nemini campanam absque jussu & autoritate Superiorum pulsare liceat, quamvis tumultus aliquis metuendus videatur, quia alias maxima sæpe confusio oriri posset. Imo ipse Magistratus inferior, si absque justa causa tale quid jubet, a superiore pro modo admissi coerceri poterit.

§. XXXVI.

Restant adhuc casus quidam speciales, ad hanc materiam pertinentes, quos nunc breviter subjicere animus est. Exemplar obligationis, da sich einer expresse auff die Beladung mit Läuten der Glocken verschrieben / refert Wehner *ad Reform. Rotwil part. 2. tit. 10. p. 142.* citante eum Diethero *in continuat. thesaur. pract. Besold. voc. Glocken.* Non potuimus quidem citatum Wehneri tractatum hic loci invenire, & per consequens, etiam nos latet, quomodo Wehnerus casum cum omnibus circumstantiis proposuerit & qualem decisionem subjunxerit; interim tamen si conjecturis rem assequi licet, putamus, obligationem ita conceptam fuisse, quod debitori præfinito tempore non solventi per sonitum campanæ macula aliqua infligi debeat, prout de debitoribus cessis & de bancaruptoribus dictum *Cap. 1. §. XLIV.* Casus autem ita suppositus coincidit fere cum illo, quem proponit Illustr. Stryk. *in Caut. contract. sect. 2. cap. 6. §. 17.* de obligatione bey Schelm schelten / de quo casu etiam vide Wehnerum *in observat. pract. voc. Schelmenschelten.* Nullius vero valoris ejusmodi obligatio est, quia super materia legibus prohibita est celebrata. Et quamvis aliquis obijcere vellet vulgatum illud: volenti non fieri injuriam; rectè tamen respondet Ant. Matthæi *de crimin. proleg. c. 3. n. 3. circ. fin.* ad crimen sufficere, aliquem injusta passum esse, ut maxime volens passus sit, si modo atrocius quippiam sit, quodque non erat in patientis potestate. *Injuriam* ergo non patitur debitor, sed tamen *injustum.* Accedit, quod debitor ita sese obligans in necessitate & inopia constitutus sit, & propterea ne quidem libera voluntas in illo concipi possit, conf. Excell. Thomasius *in Disp. de Homicidio Lingue §. XXIII.* ubi multa alia adducuntur, quæ ad decisionem & illustrationem hujus materiæ pertinent,

nent, add. Grassus *in Disp. de promiss. sub amiss. honor. & exi-
stimat. fame & fidei.*

§. XXXVII.

In materia delictorum quæritur: *quomodo illi puniendî
sunt, qui campanas per furtum auferunt?* tales enim casus, præ-
cipue quoad campanas minores, esse dabiles, ipsa experientia
testatur. Respondeamus, resolutionem hujus quæstionis de-
pendere ab altera præjudiciali: *an ablatio campanarum ad sim-
plex furtum, an vero ad sacrilegium referendum sit?* Decisio
desumenda est ex §. XXV. seqq. hujus capituli. Ex principiis ita-
que Pontificiorum rigidorum, qui campanas inter sacra Ec-
clesiæ vasa connumerant, sine dubio sacrilegium committunt
illi, qui campanas auferunt & per consequens, quantum for-
Germanica Pontificiorum attinet, pœna in *Constit. crim. art.
172.* statuta ipsis infligenda erit, ita vero ibi habetur: *Stöble
aber einer sonst gülden oder silbern geweihte Gefäß / mit / oder oh-
ne Heiligthum / oder aber Kelch / oder Pathenen / umb solche Diebs-
stal alle / sie seyn geschehen an geweihten / oder ungeweihten Or-
then / = = diese Diebe seyn zum Tode nach Belegenheit der Sache
und Nach der Rechts-Verständigen zu straffen.* Quid interim
sibi velit clausula: *nach Belegenheit der Sachen / hoc sollicitè
explicavit Carpzovius in Prax. crim. qu. 89. num. 13. scilicet ra-
tione qualitatis personæ, conditionis rei, temporis, ætatis &
sexus delinquentis.* Huc pertinet exemplum, quod habet O-
learius in *Halygraph. P. 2. ad A. 1643. p. 423.* den 21. Julii sind zu
Siebichenstein zweene Glocken-Diebe / einer mit dem Strange /
der andere mit dem Schwert gestrafft worden. Apud Evange-
licos, qui campanas pro rebus sacris non habent, ablatio cam-
panarum non aliter, quam aliud furtum reputabitur, & quam-
vis dicere velis, hanc ablationem tamen ad minimum involve-
re crimen peculatus; responsio nihilominus in promptu est, &
hoc peculatus crimen quoad pœnam furtis aliis eatenus æqui-
parari, ut non statim, si effractio violenta abest, prima vice
pœna laquei dicitur, licet pœna alias aliquantulum exaspe-
rari soleat, ut v. g. fustigatio locum habeat, ubi alias solum re-
lega-

legatio dictari solet, v. Theodor. *in Colleg. Crimtn. Disp. 9. th. 3. lit. D.*

§ XXXIX.

Quemadmodum itaque illi poenam condignam merentur, qui, uti modo diximus, campanas per furtum auferunt: ita quoque impunes non erunt, *qui damnnum injuriâ iisdem inferunt.* Ergo sive quis ex proposito campanas fregerit, sive ex negligentia, aut culpa hoc fecerit, duplici ratione obstrictus erit. Primario quidem ipsi ecclesiæ ad damnnum datum reparandum, cui hoc nomine actio Legis Aquiliæ competit: deinde vero Publico etiam ad poenam arbitrariam, quæ pro gradu culpæ, vel doli admissi, à Judice determinanda erit. Pertinet hoc non solum ad tertium quemcunque, sed ad ipsos quoque campanarios, qui campanas pulsando per imperitiam easdem frangunt. Imperitia enim culpæ annumeratur in iis, qui artem aliquam profitentur, id est, qui præ se ferunt, quod rei alicujus, qualiscunque demum illa sit, peritiam habeant, v. *l. 132. ff. de R. J.* Idem intuitu eorum observandum, qui campanas fundunt, sed artem rite non callent, unde memini eos per pactum obstrictos fuisse aliquando, daß sie die Glocke zum wenigsten auffein Jahr gewöhren müssen.

§ XXXIX.

In *judicialibus* occasione campanarum sequens observatio adhuc adnectenda. Notum est, quod eo casu, quando quis ad certum diem citatur, doctores disquirere soleant, *quoque dies ille computetur?* De jure quidem Saxonico res expedita est, quod nempe citati contumacia statim accusari possit, quando hora IV. audita est, ubi si horologia discrepant, ad illud respici solet, quod principale in illo loco habetur, *Svendendörff. ad Fibig. Edis. nov. p. 148. Illustr. Stryk. in not. ad Lauterb. de fer. & dilation. verb. vesperam*, Dn. Præses in der Einleitung zum Civil-Proceß, *Cap. 10. §. 16.* Ast vero in foris extra Saxoniam hoc non procedit, sed dies ulterius porrigitur. Hinc est, quod dicunt, citatum nondum pro contumace haberi, modo adhuc ante horam VI. se sistat, *Illustr. Stryk. in Introd. ad prax.*

præx. cap. 4. §. 14. vel, ut alii dicunt: dies integer connumeratur, donec circa solis occasum per *sonum campanæ*, prout in jure moris est, finis ei imponatur, bis man die Nacht: oder *Bey Glocken lauten* / *Diether. in Comm. Reg. II. tit. 66. Glocken / Glocken-Schlag.*

§. XL.

De Campanarum queritur, si conveniendi sint, *an hoc in judicio ecclesiastico, an vero in seculari fieri debeat?* Equidem ubi olim munus pulsandi campanas ad ipsos sacerdotes pertinebat, prout offensam *Cap. I. §. XXXI.* tunc nullum dubium suberat, quò minus forum ecclesiasticum unice pro foro competente habendum esset, quod & hodie communiter obtinet, si *Cassodibus* pulsatio campanarum demandatur, uti in multis locis fieri consuevit; sed quando tale munus promiscue turba demandatur, judicium etiam seculare pro foro incompetenti haberi nequit. Verum hic ad mores locorum, præsertim apud Evangelicos, unice respiciendum erit, qui sæpe variant etiam intuitu fori ipsorum ministrorum Ecclesiæ.

§. XLI.

Potuissemus etiam de *horologis* hic nonnulla subjungere, quippe in quibus campanarum usus similiter deprehenditur; verum enim vero disputatio præter opinionem jamdum excrevit, & circa horologia tam varietate quæstiones sese offerunt, ut illa materia peculiarem disputationem requirat. Colophonem itaque imponimus huic nostræ Dissertationi, veniam precantes à benevolo Lectore, si more humano in aliquibus erraverimus. Corrigemus omnia libenter, si quæ minus rectè posita deprehenderimus, ut adeo non opus fuerit, daß man die Schand-Glocke darüber *Idute.*

S. D. G.